

Mühendislik, TMMOB ve Maden Mühendisleri Örgütlülüğü

Sermaye birikim süreci herşeyden önce, üretken emeğin ve üretim araçlarının sermayeleştirilmesi sürecidir. Bu tarihsel durum, insanın ve onun üretken emeğinin, sermayenin kullanımı dışında değersizleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda, kapitalist toplumda mühendis ve mühendislik, sermayenin değerini büyüttüğü ölçüde değer ve anlam taşır. Nitekim, Taylor'ın mühendise ve mühendisliğe atfettiği "misyon", mühendis, mesleğinin temel işlevini sermayenin talep ve beklentileriyle uyumlaştırarak tanımladığı ölçüde toplumsal bir değer kazanabilir.¹ Bu değeri benimsemiş mühendisin algılamasında mühendislik, işçilerin sermayeleştirilmesi sürecinde önemli bir rol oynayan teknikler toplamından başka bir şey değildir.

Ancak sermaye açısından mühendisin değeri, onun mühendisliği nasıl algıladığına değil, son çözümlemede kapitalizmin ekonomik yasalarına göre belirlenir. Sermaye birikim süreci içinde her tür sermayenin başına gelebileceği gibi, "sermaye olarak mühendis" in bizatihi kendisi de değersizleşebilir.¹ Doğaldır ki bu durum, mühendislerin mesleki sorumluluklarının ve temsil ettikleri değerlerin kapitalizmle uzlaşmaz bir karşıtlık içinde olduğu şeklindeki yorumların güçlenmesine yol açarak, mühendislerin sermaye karşıtı bir bilinç geliştirmesine ve mesleklerini toplumsal refaha yaptıkları katkı ile değerlendirilmelerine neden olabilir.

Bu noktada belirtilmesi gereken, her iki durumda da (yani "sermaye olarak mühendis" ve "sermaye karşıtı mühendis" durumlarında) mühendisler, kendilerini sermayeyle iradelerinden bağımsız zorunlu bir ilişki içinde bulmakta ve bu ilişkiyi sermaye ve toplum çıkarları açısından yorumlayarak, mesleklerine bir anlam yüklemektedir. Mesleğine yüklediği bu anlam aynı zamanda onun toplumsal kimliği ile de yakından ilişkilidir.¹

1960'lı yılların sonundan bugüne Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği'nin temsil ettiği mesleki kimlik, sermaye karşıtı mühendis kimliğiyle önemli ölçüde örtüşmektedir. Uluslararası bağlamda değerlendirildiğinde, TMMOB'nin sermaye karşıtı bir meslek örgütü olması, özgül bir örnek teşkil etmesine rağmen, Türkiye gerçeğinde çok şaşırtıcı bir olgu olarak algılanamaz. TMMOB'nin örgütsel kimliğinde öne çıkan temel ilke ve hedeflere, Türkiye'deki başka meslek gruplarının oluşturduğu demokratik kitle örgütlerinde rastlanmaktadır. Birçok demokratik meslek örgütünün kimlik düzeyinde benzeşmesi, Türkiye'nin yakın tarihine damgasını vurmuş bulunan toplumsal bunalım ve mücadele pratiğinin bir sonucudur.*

Hiç şüphesiz 1970'ler, işçi sınıfının demokratik ve siyasal haklar elde etmek yolunda önemli adımlar attığı bu süreçte sermaye karşıtı bilincin, çalışanlar topluluğunun

¹ Ahmet Haşım KÖSE, Ahmet ÖNCÜ, "Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik (Türkiye'de Mühendisler, Mimarlar), TMMOB Yayınları, Nisan 2000, Ankara

* TMMOB, Türk Tabipler Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Veteriner Hekimler Birliği, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği'nin yer aldığı Meslek Birlikleri Platformu bu benzerliğin bir göstergesi niteliğindedir.

tümünden hızla yükseldiği yıllar olarak Türkiye'deki sınıfların ortak hafızasında yer etmiştir.

Meslek örgütleri tarihsel süreç içinde kazandıkları kimliklerini, değişen koşullara göre yeniden yorumlayarak ya pekiştirirler ya da tarihsel bir kesintiye temsil eden köklü bir dönüşümle bu kimliklerini reddederler. Sonuç ne olursa olsun geçmişin izi, örgütün bugününde, merkezi bir güç olarak kendini hissettirir. TMMOB, bu durumun yaşayan bir örneğidir. Kamusal alanda ifade ettiği görüşler düzeyinde değerlendirildiğinde, TMMOB'nin 1990'ların ikinci yarısından bu yana, sermaye karşıtı kimliğini pekiştirme doğrultusunda önemli bir arayış içinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin nasıl sonuçlanacağı, bu arayışı örgütün farklı düzeylerinde gündemine taşıyan üyelerin çaba ve bilincine bağlı olduğu kadar, aktif olarak örgütsel faaliyetlere katılmayan ve örgütle hiçbir ilişkisi bulunmayan çok önemli bir mühendis kitlesinin, mesleki birlik ve dayanışmadan ne anladıklarıyla ve bundan ne bekledikleriyle yakından ilgilidir.

MÜHENDİSLİĞİN TANIMI

Mühendislik bir uzmanlık alanı olarak eski olmakla birlikte, çağdaş anlamıyla sanayi devriminin, özellikle de büyük sanayinin tamamladığı kafa-kol emeğinin ayrışması sürecinin bir ürünüdür.

Maddi üretim sanayi devrimine kadar, tasarım ile fiili üretimi tek bir kişide topluyordu. "Doğal bedende kafa ile elin birbirlerine bağlı olması gibi, emek süreci de el emeğini kafa emeği ile birleştirmektedir"². Sürecin bütünü, bu süreç içinde yer alan insanların bilgi ve denetimindedir: "Her emek sürecinin sonunda, daha önceden işçinin zihninde (imgeleminde) başlangıç halinde var olan bir sonuç elde ediliriz"³. Örneğin zanaatçı bütün iş sürecinin bilgisine, becerisine sahiptir. Dolayısıyla zihinsel faaliyetlerle bedensel faaliyetler iç içe geçmektedir. Üretim sürecinin denetimi bütünüyle zanaatçıdadır. Bunu izleyen işbölümü, manüfaktür tipi iş bölümüdür. Her bir ürünün imalatındaki her parça süreç, başka işçi grupları tarafından yapılmaktadır. Kapitalist işbölümü de manüfaktürle başlamış, çok sayıda işçi, aynı irade altında, yani bir sermayedarın iradesi altında ilk kez toplamıştır. Endüstriyel işbölümü ise, makinanın devreye girmesiyle gündeme gelmiştir.

Mühendis, endüstriyel işbölümünün ürünüdür. Endüstriyel işbölümünün manüfaktürden en önemli farklılığı, artık emek sürecinin de, emekçinin de makineye tabi olmasıdır. İş aracı işçinin elinden alınmış, işçinin işinin yönetiminde hiçbir denetimi kalmıştır. Bilim ve teknoloji, iş süreçlerinin mümkün olduğu kadar parçalanarak basite indirgenmesi amacıyla uygulanmış; yani bilim ve teknolojinin esas işlevi, iş sürecinin verimliliştirilmesi için mümkün olduğu kadar parçalanması, işlerin ayrıntılaştırılmasıdır. Maddi üretimin zihinsel güçlerinin el emeğinden ayrılması makina temeli üzerinde yükselen büyük sanayi tarafından tamamlanmıştır. Yani bizim, "kafa emeği" ve "kol emeği" olarak adlandırdığımız unsurları birbirlerinden ayırmıştır. "İşçilerin karşısına bir başkasının malı ve egemen bir güç olarak çıkan maddi üretim sürecinin akıl ve zeka ile ilgili yönleri, manüfaktürdeki iş bölümünün bir sonucudur. Bu ayrılma, kapitalistin tek bir işçinin karşısına, birleştirilmiş emeğin bütünlüğünün ve iradesinin temsilcisi olarak çıktığı basit elbirliği ile başlar. İşçiyi parça-işçi halinde

² Karl MARKS, Kapital, I. Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1993, sayfa 520

³ Karl MARKS, age, sayfa 194

bölük eden manüfaktür içinde gelişir. Ve bilimi, emekten farklı bir üretken güç haline getirerek sermayenin hizmetine veren modern sanayi içinde tamamlanır”⁴.

İş süreçleriyle ilgili uygulamada etkin olan düşüncelerin babası Taylor'dur. Taylorizm*'in iki unsuru vardır: birincisi niteliksizleştirme, yani iş süreçlerine ait bütün bilginin, o süreçlerden arındırılarak başka bir bölümde, işletme yönetimi denilen bölümde yoğunlaşması, emek süreçlerinin niteliksizleştirilmesi; ikincisi, denetimin merkezileştirilmesi, bütün denetimin, yönetimin, inisiyatifin, karar verme süreçlerinin, iş süreçlerinden arındırılmasıdır. İş süreçlerinden arındırılan bilgiyi temsil eden, onu devralan ve o bilgiyi yeniden o iş süreçlerinin daha da rasyonalize edilmesi için kullanan mühendistir.

Tarih sahnesine bu süreci izleyerek çıkan mühendislik konusunda çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır: Bunlardan bir kaçını aktaralım:

ABET (Accreditation Board of Engineering and Technology - Mühendislik ve Teknoloji Akreditasyon Kurulu) tanımı; *"Mühendislik; eğitim, deneyim ve uygulama ile edinilen matematik ve doğa bilimleri bilgisinin, doğal güç ve kaynakların insanlık yararına ve sürdürülebilirlik ilkeleri dikkate alınarak ve mühendislik etiği gözetilerek kullanılması için yöntemler geliştirme uğraşısıdır."*

ABET Amerika'daki üniversitelerin mühendislik programlarını akredite eden yani eğitimde olması gereken unsurları değerlendiren kuruluş olarak 2000 yılı programlarından yetiyecek mühendis adaylarında şunları arıyor;

- Temel bilimleri ve mühendislik konularında edindiği bilgileri, kullanabilme yeteneği
- Deneysel çalışmaları tasarlamak, uygulamak, verileri analiz edebilmek
- Prosesleri tasarlama yeteneği
- Multidisipliner gruplar içinde çalışabilme yeteneği
- Mühendislik problemlerini algılamak, tarif etmek ve çözümlenmek yeteneği
- Mesleki ve etik sorumluluğun bilincinde olmak ve uygulamak
- İletişimde etkinlik sağlayabilmek
- Mühendislik çözüm ve uygulamalarının küresel ve sosyal anlamda etkilerini yorumlayabilmek
- Yaşam boyu öğrenimin önem ve gerekliliğini anlamış olmak ve yorumlamak
- Güncel sorunları çabuk kavrayabilmek
- Çeşitli teknik ve modern mühendislik araçlarını mühendislik amaçları doğrultusunda başarı ile kullanabilmek.

CNISF (Fransız Mühendisler ve Bilim İnsanları Ulusal Konseyi) tanımı; *"Mühendis, toplumun beşeri, toplumsal ve ekonomik öğelerini göz önünde bulundurarak, belirtilmiş bir gereksinime, kararlaştırılmış rasyonel kriterlerden hareketle, mümkün olan en iyi yanıtı vermek üzere, kişiler, soyut veriler ya da maddi araçlar*

⁴ Karl MARKS, age sayfa 375

* Amerikalı Endüstri Mühendisi Frederick Winslow TAYLOR'un (1856-1915) görüşleri literatürde "Taylorizm" olarak adlandırılmaktadır. Taylorizm, genel olarak Taylor' un yönetim alanındaki tüm düşüncelerine verilen isimdir. Daha özel olarak, Taylorizm, bir organizasyonda mühendis ve uzmanların teknik standartları ve iş standartlarını formüle etmesini önerir. İşçilerin yapması gereken sadece kendilerine verilen görevleri yapmak ve konulan teknik ve iş standartlarını izlemektir.

organizasyonu sistemini tasarlamak, gerçekleştirmek ya da işletmek için, bilimsel ya da teknik ağırlıklı bilgi ve yetenek kullanan bir ekonomik ögedir". CNISF bu tanımlamanın yanı sıra, mühendislik hizmetlerini dört ana grupta toplamaktadır:

- 1. Doğrudan İşlevler :** Bu işlevlerinde mühendis teknik ağırlıklı ekipmanların, ürünlerin, proseslerin, lojik sistemlerin ya da hizmetlerin tasarımını, gerçekleştirilmesini, işletilmesini, bakımını, dağıtımını, teknik satışını ya da satış sonrası hizmetlerini sağlamaktadır.
- 2. Destek İşlevleri :** Bu işlevlerinde mühendis, teknik ağırlıklı gerçekleştirilmiş organizasyonlar ,ekipmanlar ürünler, prosesler, lojik sistemler yada hizmetlerle ilgili danışma, denetim, ekspertiz ve veya değerlendirme yapar.
- 3. Bilim ve Tekniğin Gelişmesine Katkı İşlevleri :** Bu işlevlerinde mühendis, bilimsel ve teknik araştırmalara katılır, yada bu alanlarda elde ettiği yeni bilgileri yeni ekipmanların, ürünlerin yada hizmetlerin araştırılması yada geliştirilmesi için kullanır.
- 4. Bilgilerin Aktarılması İşlevleri :** Bu işlevlerde mühendis,bilgilerini başkalarına aktarır ve onları mesleki yada medeni işlevlerini daha iyi yerine getirmesi için güç ve yeteneklerini kullanmalarına,ve potansiyellerine ve toplumun gereksinimlerine en uygun görevlere gelmelerini sağlamak için yardımcı olurlar.

ABET, Mühendisliği "insan yararı için pratik, deneyim ve çalışma ile kazanılan matematik ve doğa bilimlerin uzmanlığı" olarak tanımlar. Mühendislik bir uzmanlıktır. Hukuk, tıp, mimarlık ve öğretmenlik gibi topluma karşı büyük sorumluluk taşır. Özel bir bilgi bütününe dayanır ve mühendisler profesyonel statüler doğrultusunda iyi bir şekilde bilgilendirilip eğitilir. Bilim adamları ve mühendisler aynı şekilde matematik ve doğa bilimleri doğrultusunda eğitilir. Fakat bilim adamı, bilgiyi yeni bir bilgi için kullanırken mühendis, yararlı aletler, yapılar ve işlemler geliştirmek ve tasarlamak için bilgiyi uygular. Diğer bir deyişle, bilim adamı bilmeyi mühendis ise yapmayı amaçlar.

Thodore von KARMAN'ın deyişle: "Bilim adamı doğada var olanı araştırır, Mühendis ise varolmayanı oluşturur", GLEG (1969) bilim ve mühendisliğin fonksiyonunu (işlevini) şu şekilde tanımlar; Bilim adamı bilinen bilgileri geliştirerek ve düzenleyerek kullanabilir hale getirir. Başka bir deyişle bilim adamı bilgiyi arar, mühendis ise o bilgiyi yararlı bir şekle dönüştürür. Mühendisin daha geniş fırsatları vardır. Çünkü, bilim adamıyla karşılaştırsak, bir bilim adamı hayatı boyunca bir tane insanlık yararına gerçek bir şey yaratırsa şanslıdır ve bundan sonra çalışmayabilir de.⁵

Bir mühendis sınırsız fırsatlara sahiptir. Düzinelerce özgün tasarımlar yapabilir ve bunların çalışır duruma geçmesinden de tatmin olur. Mühendis bir bakıma, bilim adamı tarafından bilinmeyen yaratıcı bir sanatçıdır. Bir mühendis her şeyi yapabilir. Bilimin geçmişteki ve bugünkü icatlarını düzenleyerek endüstri dünyasına kazandırır. Onun materyali çok boldur, problemleri büyüleyici ve kişisel yeteneğe dayanmıştır.

Mühendisliği bir bilim olduğu kadar bir sanat olarak da kabul edebiliriz. Mühendislik bazı ilkeler, yöntem ve çalışarak öğrenilemeyen bazı becerilere dayalıdır. Bu meslek deneyim ve profesyonelce yapılan pratiklerle öğrenilir. Mühendis problemlere cevap ararken doğadaki materyallerden ve doğal güçlerden yararlanır. Tabii ki sınırsız

⁵ ÖZÇEP, F., 2002, Mühendislik Felsefesi ve Tarihi, Mühendislik ve Mimarlıkta ÖLÇÜ Gazetesi, Sayı: 56, Sayfa: 32-37.

materyal listesi vardır. Mühendis kendi tasarımlarını (dizaynlarının) gündemde kalmasına çalışır.

MÜHENDİSLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ ⁶

Bilim, Evren'e ilişkin nesnel gözlem ve sistematik deneye dayanarak akıl yürütme sonucu genel doğrulara yada temel konulara ulaşma etkinliğinin ortak adıdır. Mühendislik ise, matematik ve temel bilimler alanında eğitim ve deneyim ile elde edilen bilgileri kullanarak, doğadaki malzemelerin ve güçlerin/enerjinin en verimli biçimde yapılara, makinalara, ürünlere, proseslere/süreçlere dönüştürülmesidir. Mühendisin görevi bilime dayalı araştırma sonuçlarını teknoloji alanında değerlendirmek, toplumun gereksinimlerini en ekonomik biçimde karşılamak üzere ekonomi ile teknoloji arasında köprü kurmaktır. Böylece mühendis üretim mekanizmasının ve daha geniş çerçevede endüstri toplumunun da merkezi konumuna geçmektedir.

Bilim, teknoloji ve mühendislik arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Bilimsel araştırmalar sonucu ortaya çıkan yeni teknolojiler, hemen mühendislik uygulamalarına yansiyabilir ya da mühendislik uygulamalarından ortaya çıkan teknolojiler bu kez bilimin ilerlemesine öncülük edebilir.

İnsanoğlu'nun doğa olayları ile ilgili gözlemleri, problemlerin çözümü ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi yönünde uygulamaları son derece basit de olsa 20 bin yıl gerilere uzandığını göstermektedir. Bugün kullandığımız modern malzemeler, makineler, haberleşme araçları ve diğer maddeler binlerce yıllık deneyim ve buluşların bir sonucudur.

Mühendislik tarihinin 5.000 yıl önceye, Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarına kadar gittiği ve bu dönemlerde başladığı yönünde hakim bir görüş vardır. Gerçekten de bu uygarlıklarda yapılan yapı ve su işlerinde ilkel de olsa bugünkü mühendislik tanımına uygun düşen bilimsel verilerden yararlandığı bilinmektedir. Örneğin piramitlerin yapımında basit de olsa geometri ve matematiğin kullanıldığı tüm araştırmacılarca kabul edilmektedir.

Tarihçiler, mühendisliğin gelişiminin insanlık tarihi ile başladığını savunurlar. Başka bir görüşe göre ise mühendislik tarihi ile uygarlık tarihi özdeştir. Bu son görüş bir anlamda doğrudur, çünkü mühendisliğin olmadığı ortamda uygarlıktan söz etmek olanaklı değildir.

Mühendislik ve özellikle mühendisliğin alt yapısı olan temel bilimler, Helenistik dönemde büyük gelişme göstermişlerdir. Eski Yunanistan'da düşünürler daha çok felsefe ve mantık üzerinde çaba sarf ederken, Anadolu'daki çağdaşları temel ve uygulamalı bilimlerde önemli çalışmalar yapmışlardır. Çağdaş bilimin temel taşlarını oluşturan Thales, Pitagoras, Anaksimandros, Heraklit gibi bilim adamları/doğa felsefecilerinin büyük çoğunluğu Anadolu insanıdır. Helenistik dönemde temel

⁶ ÖZÇEP, F., 2002, Mühendislik Felsefesi ve Tarihi, Mühendislik ve Mimarlıkta ÖLÇÜ Gazetesi, Sayı: 56, Sayfa: 34

bilimlerin aynı sıra mühendislik de gelişmiştir. Eski dünyanın yedi harikasından beşinin bu dönemde inşa edilmesi bunun en somut kanıtıdır.

Mühendis anlamına gelen İngilizce "engineer" sözcüğü ilk olarak ortaçağlarda (1.000-1.200) kullanılmıştır. Sözcüğün İngilizce karşılığı olan "engineer" sözcüğü "to engine" fiil kökünden gelir. "Engine" ve "ingenious" sözcükleri yaratmak (to create) anlamına gelen Latince "ingenerate" kökünden türetilmiştir.⁷ Burada "yaratmak" örneği ve nesnesi olmaksızın birşeyi yoktan var etmek anlamında değil, vardan var etmek anlamındadır. Eski İngilizcede "engine" fiili icat etmek anlamına gelmektedir. "Engine" kavramı Latince kökünden gelen "yaratmak", İngilizcede kazandığı "icat etmek" anlamlarını birlikte içerir. Dolayısıyla eski mühendisler, "engineers" yeni şeyler icat etmiş yaratıcı kişilerdi.

Türkçe'de kullandığımız mühendis terimi, başlangıçta çizmek ve zamanla ölçü almak anlamına gelen, Farsça, Andaâhten veya Andazidan fiil kökünden gelmektedir. Büyüklük, ölçü anlamına gelen ve geometri yerine de kullanılmış olan "andaze" adı da bu fiil kökünden gelmektedir. Araplar "andaze"nin başına "h" harfi getirerek "hendese" sözcüğünü, hendese sözcüğünden de mühendis sözcüğünü türetmişlerdir. Araplar geometri bilim ile uğraşanlara "el-mühendis" adını verirler.

Endüstri devrimine kadar formal bir mühendislik eğitimi yoktur. Bugün yapıtlarını hayranlıkla izlediğimiz ustalar çıraklıktan yetişmektedir. Endüstri devriminin sonucu olarak kurulan mühendislik okulları ve oluşturulan standartlarla "ustalık" dönemi sona ermiş ve çağdaş mühendisliğin temeli atılmıştır. İlk mühendis okulu Fransa'da 1757'de kurulmuştur. Ecole Polytechnique'in kuruluşu ise bundan otuzbeş yıl sonrasındır. Osmanlı devletinin okul kurma konusunda oldukça hızlı davranıp 1773'de Mühendishane-i Bahri Hümayun'u ve 1795'de Mühendishane-i Berri Hümayun'u kurması oldukça ilginçtir.

19. yüzyıl ayrıca bir meslek olarak mühendisliğin tanındığı bir yüzyıldır. İngiltere'den John Smeaton ilk olarak "inşaat mühendisi" (civil engineer) sıfatını kullanmıştır. Onun 1771'de bir mühendislik birliği kurma yönünde çabaları olmuştur. 1818'de bir grup İngiliz genç mühendis, "Institution of Civil Engineers" i (İnşaat Mühendisleri Odası) kurmuş ve Thomas Telford'u ilk başkan seçmişlerdir. Institution of Mechanical Engineers" (Makina Mühendisleri Odası), 1847'de kurulmuş ve George STEPHENSON ilk başkan olarak hizmet etmiştir. Amerika'da benzer formda bir çok birlik kurulmuştur. Bunlar;

American Society of Civil Engineers (1852)

American Institute of Mining, Metallurgical and Petroleum Engineers (1871)

American Society of Mechanical Engineers (1880)

Institution of Electrical and Electronics Engineers (1884)

American Society of Chemical Engineers (1908)

Bir mühendis için problem çözme genellikle bir şeyler tasarlamak (design) anlamına gelir. Konu genel olarak insan yararına bir alet, bir yapı, bir makine parçası gibi çok küçük bir bileşen olabileceği gibi, büyük bir yapı ya da köprü için bir tasarım ya da bir

⁷ Bir Mühendisin Dünyası, J.L. Adams, Çev. C.SOYDEMİR, TÜBİTAK 1997, Ankara

ürünün imalatı için bir işlem/süreç olabilir. Yada atmosferin tehlikeli ışınlarından korunmak için bir yaşam sistemi geliştirmek gibi büyük ve kompleks bir sistem olabilir.⁸

Mühendislik Tasarımının/Dizaynının Doğası Tarihsel olarak tasarım süreci, deneyime dayalı olarak gelişen ustalığın bazı kavramlarını kendi bünyesinde toplamıştır. Bundan dolayı tasarım süreci bir bilimden daha çok sanatı gerektirmiştir. Bununla birlikte insanlığın bugün maruz kaldığı problemler teknik boyutu çok gelişmiş ve çeşitlilik sergilemektedirler. Gökdelenler depreme dayanıklı olarak tasarlanırlar, uçaklar atmosferde uçmak için dizayn edilirler, yapay organlar canlı organların yerini almak için tasarlanırlar. Bugün tasarım süreci, yüksek derecede bir çok konunun anlaşılmasını gerektiren mühendislik ilkelerini ve yöntemlerini kapsarlar. Mühendislik tasarım süreci sayısal problem çözme tekniklerine benzer bir yapıdadır.

Günümüzde tasarım problemleri çok çeşitli biçimlerde gelir; örneğin, elektronik tasarım, makina tasarımı, yapı tasarımı, optik tasarımı, yazılım tasarımı, endüstriyel tasarım vb gibi.

Bazı durumlarda bir tasarım projesi, bilinen analitik ve deneysel yöntemler kullanılarak çözülebilir. Ancak bir puzzle'ın parçalarının birbirine uyması gibi bütün yöntemlerin uyum sağladığı çok nadir bir durumdur. Ayrıca tasarım problemleri çok farklı bileşenleri içermektedir.

TÜRKİYE'DEKİ İLK MÜHENDİS-MİMAR ÖRGÜTLENMELERİ

Ülkemizdeki bugünkü anlamda mühendis yetiştiren ilk üniversite, 1773 yılında Mühendishane-i Bahr-i Hümayun adıyla III. Mustafa döneminde kurulmuştur. Gemi inşaatı ve haritacılık öğretimi yapan bu kurumdan sonra kara ordusunun teknik kadrosunu yetiştirmek amacıyla 1795 yılında Mühendishane-i Berr-i Hümayun kurulmuştur. Bu okul, 1847'de mühendislik eğitimi yanında mimarlık alanında da eğitim vermeye başlamıştır. 1883 yılında kurulan Hendese-i Mülkiye, 1909'da Mühendis Mekteb-i Alisi adını alarak ülkenin alt yapı inşaatlarında görev alan kadroları yetiştirmiştir.

Avrupa'da ve ABD'de 19. yüzyılın ortalarında başlayan mühendis ve mimar örgütlenmesi, ülkemizde II. Meşrutiyetle birlikte başlamıştır. 1908'de İstanbul'da çok sayıda sivil örgütün kurulduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi de Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyetidir. Cemiyetin yayın organında "Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyetinin Tarihçesi" başlığı altında yayınlanan yazıda şu görüşlere yer verilmiştir: "*Osmanlı Milleti otuz iki yıllık uğursuz bir baskı altında ezildiğinden, vatanımızda bilim ve fen tabii ki layık olduğu aşamaya erişemedi. Tanrıya şükürler olsun ki geçen yıl elde ettiğimiz Meşrutiyet yönetimi zulüm baskısını paramparça ederek, her türlü engeli ortadan kaldırdı ve muhtelif meslek ilgisinin tek başına ya da topluca çalışabilmesini sağladı. Özgürlük nimetinden beklenen yararları bir an önce hayata geçirmek ve birlik gücünün bireysel güçten daha açık ve daha esaslı bir şekilde yararlı hizmetler doğuracağı kuramı çerçevesinde toplanma amacı Osmanlı mühendis ve mimarlarında bir birleşme düşüncesi yaratmış idi. Bu şekilde hazırlanmış görüşler,*

⁸ ÖZÇEP, F., 2002, Mühendislik Felsefesi ve Tarihi, Mühendislik ve Mimarlıkta ÖLÇÜ Gazetesi, Sayı: 56, Sayfa: 36

yapılacak bir çağrıyı beklerken, Mimar Kemalettin Bey fen mensuplarını birleşmeye davet etti ve bu suretle arkadaşlarından önce davrandı. Osmanlı fen mensuplarının bu çağrıya hemen uyması ve bir araya gelme teklifinin uygun bulunması sonucunda Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti adıyla bir örgüt kurulmasına ve fen erbabından Hulusi BOYACIYAN, Kemalettin KARAKAY, Refik Ziya TERZİYAN beyefendilerden bir kurul aracılığıyla bir tüzük ve bir içtüzük düzenlenmesine karar verildi. Adı geçenlerin kaleme aldıkları tüzükler ikinci bir toplantıda incelendi ve gerekli değişiklikler yapıldı ve daha sonra gizli oyla ve salt çoğunlukla aşağıda isimleri yazılı kişiler Yönetim Kurulu başkanlığı ve üyeliğine seçildiler.

Başkan	Mühendis Mehmet Hulusi Bey
İkinci Başkan	Mühendis Agop BOYACIYAN
Sekreter	Mimar Kemalettin Bey Mimar Aram KARAKAY Efendi Mühendis Ziya Bey
Sayman	Mühendis Mahmut Şükrü Bey

Denetleme Kurulu'na ise Mühendis Arslan Efendi, Mühendis Said Bey ve Mimar Edhem Bey atandılar." denilmiştir.⁹

Yine aynı dergide yayınlanan dernek tüzüğü'nün amaç maddeleri arasında "Osmanlı mühendis ve mimarlarının hukukunu muhafaza etmek" ilk sırada yer almaktadır. Cemiyet 1912 yılında etkinliklerini askıya almış ve 1919'da yeniden çalışmalarına başlamış ve 1922 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.¹⁰ Cemiyet yabancı ülkelerden mühendis ve mimar getirilmesine karşı Osmanlı mühendis ve mimarlarına öncelik verilmesini savunmuştur. İstanbul'un topografik haritasının çıkarılmasına Cemiyet olarak talip olunmuştur. İşin yabancı mühendislerle verilmesi üzerine Cemiyet üyelerinin bu işleri "Osmanlı mühendis ve mimarlarının yapabileceğini ve hiç olmazsa beş Osmanlı mühendisinin bilgilerini arttırmak amacıyla yabancıların yanında çalışmalarına izin verilmesini" istediklerini "Şura-i Devlete" dilekçelerle ilettikleri bilinmektedir.¹¹

1912 yılından sonra "Association des Architectes et Ingenieurs en Turquie" (Türkiye'deki Mimar ve Mühendisler Derneği) Fransızca adlı bir örgüt daha kurulmuştur. Bu örgütün tüzüğünde, Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin aksine, üyelik için "Osmanlı tabiiyetine haiz bulunma" koşulu bulunmamaktadır. Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin çalışmalarının durduğu bu dönemde, bu yeni örgütün Türk mühendis ve mimarlığının örgütlenmesine karşı bir hareket olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. 1919 yılında "Mühendis Birlik Yurdu", 1923 yılında "Türk Mühendisleri Ocağı" ve 1925 yılında "Türk Mimar ve Mühendis Cemiyeti" kurulduğu belirtilmektedir.¹² Bu konularda zamansızlık nedeniyle araştırma yapılamamıştır.

⁹ Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti Mecmuası, Sayı 1, sayfa 2,3; (Günümüz diline Kaya GÜVENÇ tarafından uyarlanmıştır)

¹⁰ Feza GÜNERGÜN, Osmanlı Mühendis ve Mimarları Arasında İlk Cemiyetleşme Teşebbüsleri; Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri konulu Sempozyum bildirisi, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayını, 1987, Say. 172-179.

¹¹ Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti Mecmuasından aktaran, Feza GÜNERGÜN, age, Say. 169.

¹² Feza GÜNERGÜN, age, Say. 179-183

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖRGÜTLENMELER

Cumhuriyetten sonra ilk örgütlenmeler 17 Mayıs 1926 yılında kurulan ve merkezleri Ankara'da bulunan Türk Mühendisler Birliği ve Türk Yüksek Mühendisler Birliği adı altında gerçekleşmiştir.

Birliklerin Tüzükleri temelde aynıdır.¹³ Amaçlar arasında *"memleketin ilerlemesine ve milli iktisadın inkişafına ve kuvvetlenmesine hizmet emeli ile mesleğin yükselmesine çalışmak"*, *"meslek haklarını ve azânın ihtiyaç ve menfaatlerini temin ve himayeye, mühendisler arasında tanışma ve tesanütün artmasına hizmet etmek"*, *"başka memleketlerden mühendis getirilmesine ihtiyaç kalmayacak derecede meslektaşların yetiştirilmesi için gençliğin mesleğe karşı rağbetini artırmaya; sermaye getirme mecburiyeti olmadıkça, memleketimizde yapılarak inşaatın Türk Mühendis Müteahhitlerine yaptırılmasını ve memlekette yerli ve ecnebi müesseselerde Türk Mühendislerinin çalıştırılmasını temine çalışmak"* yer almaktadır.

Bu örgütü 18 Şubat 1927 tarihinde kurulan Türk Yüksek Mimarlar Birliği izlemiştir: Birliğin amacı *"Türk Yüksek Mimarları arasında fikri ve mesleki dayanışmayı temine, memleket içinde ve dışında Türk mimarisini ve mimarlığını tanıtmaya, Türk mimarlık sanatının ve inşaat bilgisinin beynelmilel terakkilere göre inkişafına ve Türk yüksek mimarlarının mesleki, iktisadi ve hukuki menfaatlerini korumak"* olarak belirtilmektedir.

Daha sonraları bu örgütlere çeşitli tarihlerde uzmanlık dallarında örgütler eklenmiştir. Bunlar arasında kurulduktan sonra başka bir örgütle birleşenler bulunmaktadır. 1954 yılında kabul edilen TMMOB Yasası uyarınca oluşturulan "Müteşebbis Heyet" içinde, Bayındırlık Bakanlığı temsilcilerinin dışında Türk Yüksek Mühendisler Birliği, Türk Mühendisler Birliği, Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyeti, Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri Cemiyeti, Türk Mühendis Jeologlar Derneği, Harita ve Kadastrocular Derneği, Türk Ormancılar Cemiyeti, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği temsilcileri yer almışlardır.¹⁴

1954 YILINA KADAR YASAL SÜREÇ

Mühendislerin ve mimarların yasayla kurulu bir örgüte kavuşturulması için çalışmaların 1926 yılına kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Bu çalışmaların ilk ürünü 1927 yılında alınmış ve 1035 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun çıkmıştır. Kanun Teklifinin gerekçesinde *"son zamanlarda hiçbir sıfat ve salahiyeti olmadığı halde mühendis ve mimar ismini taşıyanların türediği ..."* belirtilmektedir. Yasa teklifinin Bayındırlık Komisyonu raporunda ise *"... Memleketin en uzak köşelerine kadar imalat ve inşa ruhunun nüfuz eylemesinden bilistifade yerli ve yabancı birçok kimseler mühendis ve mimarlık gibi uzun ve yorucu tetkik ve tettebbua muhtaç mesleklerin namlarını kendilerine izafetle büyük ve cesim inşaatları deruhte ettikleri ve yaptıkları işlerin ise ekseriye müessif surette neticelendiği görülmekte olmasından dolayı doktorluk ve avukatlık ve sair mesleklerde olduğu gibi mühendislik ve mimarlık*

¹³ Türk Mühendisleri Birliği Esas Nizamnamesi, İstanbul 1937; Türk Yüksek Mühendisleri Birliği Esas Nizamnamesi, 1940.

¹⁴ Şükrü ER, Türkiye'de Mühendislik ve İTÜ Yüksek Mühendisleri Birliği

işlerinin de mesleği üzerinde uğraşmış ve meleke peyda etmiş ehillere tevdi zamanı gelmiş olduğu ...". Yasayla yüksek mühendislik ve yüksek mimarlık tanımlanmakta bu tanımlara uymayanların mühendislik ve mimarlık unvan ve yetkisiyle mesleklerini uygulamaları yasaklanmaktadır.

Bu Yasa 1936'da çıkarılan 3077 sayılı yasayla değiştirilmiş ve bugün halen yürürlükte olan 1938 yılında 3458 sayılı yasa ile ortadan kaldırılmıştır. Bu yasalarla, mühendis ve mimarların mesleki tanınırlığı bir aşama kaydetmiştir.

Ancak, daha sonra TMMOB Yasası'nın gerekçesinde de yer aldığı gibi "görev ve yetkileri kanunla belirlenmiş" bir yapılanma çalışmaları sürmüştür. Bu çalışmalarda özellikle avukatların, hekimlerin yasayla dayanarak örgütlenmeleri örnek oluşturmuştur. Kısaca, Barolar önce 1876 yılında, daha sonra da 1924 yılında Avukatlık Kanunu ile yasal örgütlenme dayanaklarına kavuşmuşlar. Aynı şekilde hekimler de 1929 yılında çıkarılan Tıbbi (Tabipler) Odaları Nizamnamesi ile bu olanağı elde etmişlerdir.

Mühendis ve mimarların yasal bir statüye kavuşmaları konusu 3458 sayılı yasa ile ilgili olarak Maarif Vekilliği, Başbakanlığa yazdığı yazıda "... serbest çalışan mimarları ve mühendisleri organize edecek olan Mimar Odaları ve Mühendis Odaları Nizamnamelerini resmi mahiyete sokacak olan maddelerin kanuna ilavesi yerinde olacağını" bildirmektedir.¹⁵

Ayrıca bu yasa teklifinin TBMM'de görüşülmesi sırasında, Trabzon Milletvekili Mühendis Mithat Aydın şu talepte bulunmaktadır: "... Sayın Nafia ve Dahiliye vekillerimizden, memlekette vatandaşların bu hususta yekdiğerine karşı vaziyetlerini bildirecek, yani ustaların mühendis ve iş sahalarının vaziyetlerini iyi bir nizam içerisine koyabilecek bir talimatname, bir nizamname veya kanun vücuda getirmelerini çok istirham ederim".¹⁶

Ulaşabilen belgelerden birisi olan Türk Yüksek Mühendisleri Birliği'nin 16. Yıllık Umumi Kongreye Ait Raporlar, Kararlar ve Zabıtlar Broşüründen anlaşıldığı üzere, ve Nejat HAKSAL tarafından 16-20 Kasım 1981 yılında TMMOB tarafından düzenlenen Teknik Kongreye sunulan "Cumhuriyet Döneminde Mühendislik Mimarlık" adlı bildiride ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

Türk Yüksek Mimarları Birliği, 1939 yılında "Türk Yüksek Mimar Odaları Kanun Projesi" hazırlayarak Bayındırlık Bakanlığına iletmıştır. Bakanlık ise "... gerek mimarlarla mühendislerin iş sahasındaki sıkı münasebetleri bakımından gerek mühendisler için buna uygun olabilecek hak ve çıkarların incelenmesi" için taslağı Türk Yüksek Mühendisler Birliği'ne göndermiş, Birlik de bu taslak yerine daha kapsamlı olan "Türk Yüksek Mühendisleri ve Yüksek Mimarlarının salahiyetleri ve bunlara ait olarak kurulacak birlikler hakkındaki kanun projesini"¹⁷ hazırlamıştır. Türk Yüksek Mimarlar Birliği Nizamnamesi'nin 1939 yılında tasdik edilmiş yayınında ise

¹⁵ S. Sayısı 236, sayfa 3

¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, Cilt 26. Ayrıca yasal süreç konusunda Murat GÜMRÜKÇÜOĞLU

¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt 32, sayfa 122

"yakında büyük bir alaka ile beklediğimiz Yüksek Mimar Odaları kanunundan" söz edilmektedir.

Bir başka belgeden de, 1947 yılında İstanbul Yüksek Mühendisler Birliği ile Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin İstanbul Şubesi'yle yaptığı görüşmelerden sonra Türk Yüksek Mühendisler ve Yüksek Mimarlar Odaları Kanun Tasarısının hazırlandığı anlaşılmaktadır: Tasarının 1. maddesinde "bütün inşaat, makine, elektrik, gemi inşaatı, maden, mensucat, topografya ve jeodezi ve kimya mühendislerini içine alan bir - Mühendisler Odaları ile bütün mimarları içine alan bir Mimarlar Odaları kurulmuştur" denilmektedir. Tasarının Mühendisler Odaları ve Mimarlar Odaları İttihadı (Birliği) bölümünde ise, İttihadın (Birliğin) amacı "odalararası müşterek mesleki meseleleri, odaların göstereceği lüzum veya devletin bir müracaatı üzerine ele almak ve yalnız o mesele ile ilgili odalar delegelerinin iştirakiyle sonuçlandırmak" olarak belirlenmektedir.¹⁸

Mühendis ve mimar hareketinin 1940'larda da yabancı mühendis ve mimar çalıştırılmasına karşı tutumu sürmüştür. Mühendisleri ve mimarların ilk kitlesel hareketi olduğunu tahmin ettiğimiz olay şudur: "İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi binasının projelerinin Amerikalı mühendis ve mimarlara yaptırılmak istenmesini ... protesto etmek üzere, 1949 yılında Türk Yüksek Mühendisler Birliği ile Türk Yüksek Mimarlar Birliği ortak bir yürüyüş düzenlediler. Kızılay'dan Ulus'a kalabalık bir mühendis-mimar topluluğu yürüdü." Ayrıca, 1953 yılında, Bayındırlık Bakanlığı'nın Almanya'dan getirttiği yirmi mühendis ve mimarı çalıştırması üzerine, Türk Yüksek Mühendisler Birliği, üyesi olan Bakan Kemal ZEYTİNOĞLU'nu Onur Kuruluna verme girişimi olmuştur.

Şimdiki TMMOB Yasası için ise ilk kanun teklifi 1951 yılında Himmet ÖLÇMEN tarafından "Mühendis ve Mimar Odaları Birliği" adıyla, ikinci kanun teklifi ise 1952 yılında Süleyman KURANEL tarafından "Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları" adıyla verilmiştir.

Bilindiği gibi TMMOB Yasası 27 Ocak 1954 yılında kabul edilmiş ve böylece, mühendis ve mimarların kendi ülkelerinde yabancı mühendislerle karşı haklarını almaya, toplum nezninde varlıklarını kabul ettirmeye ve bunu yasal bir dayanağa bağlama çalışmaları belli bir sonuca ulaşmıştır.

TMMOB'NİN ve ODALARIN KURULUŞLARI

TMMOB ve Odaların kuruluşu 6235 sayılı TMMOB Yasasının geçici 2. maddesi uyarınca gerçekleşmiştir. İlgili maddeler şöyledir:

Muvakkat Madde 2 - Bu kanunun neşri tarihinden itibaren bir ay içinde Bayındırlık Vekaleti'nin teşebbüsü ile mezkûr tarihte faaliyet halinde bulunan mesleki birliklerce gönderilecek ikişer temsilci ile Bayındırlık Vekaleti'nin tayin edeceği beş temsilciden müteşekkil müteşebbis heyet Bayındırlık Vekaleti'nde toplanır. Kanunun neşrinden itibaren üç ay içinde Odalar Birliği Talimatnâmesiyle kurulacak odaların hazırlıklarını

¹⁸ AN. YÜCEKÖK, İ. TURAN, MÖ. ALKAN, Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul Şubat 1998

ve ilk umumi heyet toplantısı için lüzumlu diğer bilumum hazırlıkları tamamlar ve ilan eder. Kanunun neşrinden itibaren altı ay içinde o tarihte faaliyette bulunan birlikler , umumi heyetlerini toplayarak üç kişiden az olmamak üzere kayıtlı azalarının yüzde beşi nispetinde delegelerini seçer, bunların isim ve adreslerini Bayındırlık Vekaleti'ne bildirir. Vekaletçe bir ay içinde birliklerce seçilen delegelere yazılı davetiye gönderilerek toplantıya davet olunur. Toplanan bu heyet Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliğinin birinci umumi heyetini teşkil eder. Umumi Heyet, toplantısını idare etmek üzere bir reis, iki reis vekili, dört de katip seçer. Bu heyet kararlarını ekseriyetle verir. Yalnız Talimatnameye alt kararlarda üçte iki ekseriyet aranır.

Muvakkat Madde 3- Birinci Odalar Birliği Umumi Heyetinin vazifeleri:

- Müteşebbis heyet tarafından hazırlanmış bulunan Odalar Birliği Talimatnamesini müzakere ve kabul etmek;
- Kurulması icap eden ve müteşebbis heyet tarafından hazırlanmış olan odaları tespit etmek ve oda teşkili mümkün olmayan meslek mensuplarının hangi odaya kayıtlı olacaklarını tetkik ve tayin etmek;
- Odalar Birliği idare Heyetini ve yedeklerini seçmek;
- Odalar Birliği Umumi Katibini ve murakıplârını seçmek;
- Yüksek Haysiyet Divanı azalarını ve yedeklerini seçmek.

TMMOB'nin 1. Genel Kurulu 18-22 Ekim 1954 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu Kurula Bayındırlık Bakanlığı temsilcilerinin dışında Türk Yüksek Mühendisler Birliği, Türk Mühendisler Birliği, Türk Yüksek Maden Mühendisleri Birliği, Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri Derneği, Türk Mühendis Jeologlar Derneği, Harita ve Kadastrocular Derneği, Türk Ormancılar Cemiyeti, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği temsilcileri katılmışlardır.

İlk Genel Kurul ile 10 Oda kurulmuştur. Bu Odalar ve kuruluşlarındaki üye sayıları şöyledir:

Elektrik MO.	672	Maden MO.	313
Gemi MO.	96	Makine MO.	902
Harita Kadastro MO.	62	Mimarlar O	746
İnşaat MO.	2.371	Orman MO.	615
Kimya MO.	312	Ziraat MO.	733
TOPLAM			6.822

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ, BİRİNCİ GENEL KURULU¹⁹

Zabıtlardan(tutanaklardan) tertip edilen hulasa (özet) kısmından...

"Toplantı 18.10.1954 pazartesi günü Ankara'da Dil Tarih Fakültesi toplantı salonunda sabah saat 10.⁰⁰'da açılmış ve 21.10.1954 perşembe günü, 4 gün devam eden çalışmalarından sonra saat 16.⁰⁰'da kapanmıştır.

¹⁹ Mahmut KİPER (Met.Müh.), TMMOB 50. Yıl Andacı, Yayınlanmamış, 2003

Birinci Umumi Heyet toplantısına Meslek Birliklerinden 276 delege davet edilmiş ve sırasıyla Yüksek Mühendisler Birliği'nden 68, Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği'nden 61, Mühendisler Birliği'nden 49, Orman Mühendisleri Cemiyeti'nden 43, Yüksek Mimarlar Birliği'nden 35, Yüksek Maden Mühendisleri Birliği'nden 7, Maden Mühendisleri Birliği'nden 5, Gemi Mühendisleri Birliği'nden 5, Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri'nden 3 delegeden ibaret bulunan bu davetliler 232 mevcutla Umumi Heyet toplantısına katılmışlardır.

Toplantıda Ulaştırma Vekili Sayın Muammer ÇAVUŞOĞLU ile Ziraat Vekili Sayın Nedim ÖKMEN bulunmakla Umumi Heyeti taltif etmişler ve alakalı misafir ve diğer güzide zevat ile beraber 4 günlük oturumu zaman zaman takip buyurmuşlardır.

Oturumu müteşebbis heyet adına Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) Yüksek Fen Heyeti Reisi Yüksek Mühendis Sayın Ali Talip GÜRAN açmış ve müteşebbis heyet adına gerek misafirleri gerek delegeleri selamlayarak 6235 sayılı kanunun hükümleri dairesinde müteşebbis heyetin teşekkülünü ve ne yolda faaliyette olduğunu 4 Mayıs 1954 tarihinde hazırladığı talimatname tasarisını ekseriyetle kabul ederek 5.000 nüsha bastırıp meslektaşlara tevzii ettirildiğini beyan etmiştir.

8 Ağustos 1954 tarihine kadar mesleki cemiyetlerden gelen malumata atfen Türk Yüksek Mühendisler Birliği'nin 1.351 , Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin 700, Türk Mühendisler Birliği'nin 2.258, Ziraat Mühendisleri Birliği'nin 1.220, Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyeti'nin 129, Türk Maden Mühendisleri Cemiyeti'nin 99, Türkiye Ormancılar Cemiyeti'nin 83, Ağır Sanayi Mühendisler Derneği'nin 46, Türkiye Harita ve Kadastrocular Cemiyeti'nin 7 kayıtlı azası bulunduğu Türkiye Jeoloji Kurumu'nda ise 230 aza kayıtlı olup bunlardan yalnız ikisinin Mühendis vasfını haiz olduğu bildirilmiştir.

Bu malumata göre mesleki Birliklerin Mühendis ve Mimar azaları yekunu 5.477 olduğu anlaşılmıştır. Nafia Vekaletine verilen beyannameler 4.841 adet olup bunlar 19 meslek branş üzerinden ve vilayetlere göre tefrik edilerek bir cetvel tanzim edilmiştir.

Beyanname verme müddetinden sonra yeniden yapılan müracaatlarla Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği üyelerinin 6.829'a baliğ olduğu anlaşılmıştır. Müteşebbis Hey'et bu 19 branş üzerindeki tasnifi 8 Odada toplamayı Umumi Hey'ete teklif etmiş bulunmaktadır.

Ali Talip GÜRAN Müteşebbis Hey'et adına kongreye muvaffakiyetler dileyerek riyaset divanı(divan başkanlığı) seçimi için Kongre Reisliğine Y. Mühendis Tevfik İLERİ, Reis Vekilliklerine Y. Mühendis Himmet ÖLÇMEN ile Y. Mimar Süleyman KURANEL'İ, Katipliklere de Y. Mühendis Cenan Sahir SILAN, Mühendis Osman TARI ve Orman Mühendisi Zekai BAYER'İ teklif etmiştir.

Ayrıca Ziraat Mühendislerinden namzet rica ederek teklif edilen Sayın Reşit SÖNMEZ'le beraber 7 zattan mürekkep Kongre Başkanlık Divanı, Umumi Hey'etin reylerine arz ve kabul edilmesi üzerine Reis, Reis Vekillerini ve katipleri yerlerine davet etmiştir.

Makamı Riyasete geçen Sayın Tevfik İLERİ Umumi Heyetce gösterilmiş olan itimada şahsı ve arkadaşları adına şükranlarını arz etmiş Odalar Birliği Kanununun çok uzun senelerden beri hissedilen ihtiyacın Meslek Birlikleri Kongrelerinde daima ihzar edilen arzuların bir cevabı olarak sene başında kanun Büyük Millet Meclisinden çıkmış ve tatbikatı olarak de güzide hey'etimiz toplanmış bulunuyor" demiştir.

TMMOB I. Genel Kurul önerge ve tutanakları, Genel Kurul sonrası tekrar kaleme alınmış, düzenlenmiş ve ciltlenerek TMMOB arşivindeki yerini almıştır. Yukarıdaki yazı bu derlenmiş tutanakların başlangıç kısmından bir iki virgöl dışında aynen alınmıştır.

Müteşebbis Heyetten Kurucu Umumi Heyet'e 18 Ekim 1954 günü Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Konferans Salonu'nda toplanan TMMOB'nin bu ilk Genel Kurulu aynı zamanda Kurucu Genel Kurul du ve Nafia Vekaleti tarafından toplantıya davet edilmiştir. TMMOB'nin 1 Şubat 1956'da çıkan ilk bülteninde Selçuk MİLAR'ın dediği gibi TMMOB, Türkiye'deki çeşitli ihtisas kollarına ayrılmış mühendislerle mimarlar ordusunun müşterek ifadesidir. Bu ilk bültende TMMOB kanunu ve müteşebbis heyet ile ilgili olarak şu bilgiler bulunmaktadır.

TMMOB ve mimarlık ve mühendislik kollarına ait ihtisas odalarını kuran 6235 sayılı Kanun 1 Şubat 1954 tarihinde kabul edilmiş, 4 Şubat 1954 günü 8625 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Kurucu Umumi Heyete arz edilecek Talimatname tasarısını hazırlayan Müteşebbis heyette;

Nafia Vekaletini	Ali Talip GÜRAN, Tevfik Fikret SUER, Akif BAZOĞLU, Orhan ALSAÇ, Hidayet TURANLI
Türk Yüksek Mühendisler Birliğini	Nihat SARGINALP, Cenan Sahir SILAN, Naim ŞUKAL (Müşahit)
Türk Yüksek Mimarlar Birliğini	İsmet BARUTÇU, Sezai ERGÜÇ, Talat ÖZİŞİK (Müşahit),
Türk Mühendisler Birliğini	Hayri YUNT, Tevfik DEMİRCİGİL, Mustafa ÖZTUNÇ (Müşahit), Tevfik Oktay (Müşahit),
Türk Yüksek Maden Mühendisleri Birliğini	Sezai CANKUT
Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri Derneğini	Veli AYTEKİN, Faruk SÜNER
Türk Mühendis-Jeologlar Derneğini	Necdet EGERAN, Naci TİLEV
Türkiye Harita ve Kadastrocular Derneğini	Seyfettin KÜMAN, Celalettin SONGU
Türkiye Ormanlılar Cemiyetini	Celal GÖYDÜN, Ali Kemal YİĞİTOĞLU, Kemal VURAL (Müşahit),
Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliğini	Emin MUTAF, Halis ALAGÖZ

temsil etmişlerdir.

Müteşebbis Heyet tarafından hazırlanan çok kapsamlı talimatname tasarısı 120 maddeden daha fazla idi ve Kurucu Umumi Heyet bu maddeleri çok titiz ve kapsamlı olarak görüşmüştür.

İLK MESLEK ODALARI ve TMMOB'DE İLK SEÇİMLER

Müteşebbis Heyet, Kurucu Genel Kurul'a 8 meslek odası kurulmasını önermiş ancak Genel Kurul'da yapılan görüşmeler sonunda 10 meslek odasının kurulmasına karar verilmiştir.

TMMOB organları dışında Genel Sekreter seçimi de Genel Kurul'da gerçekleştirilmiş ve TMMOB'nin Genel Sekreterliği için Türk Yüksek Mühendisler Birliği adayı Muzaffer BİNİCİ ile Türk Yüksek Mimarlar Birliği adayı İsmet BARUTÇU arasında seçim yapılmıştır. İlk turda İsmet BARUTÇU 113 oy, Muzaffer BİNİCİ ise 108 oy almışlar ancak ilk turda 2/3 çoğunluk arandığından ikinci tur seçimleri yapılmıştır. Bu turda Muzaffer BİNİCİ 126 oy ve İsmet BARUTÇU 106 oy almışlardır. Böylece TMMOB'nin ilk Genel Sekreteri Muzaffer BİNİCİ olmuştur.

TMMOB'nin ilk Yönetim Kurulu seçimlerinde henüz Meslek Odaları oluşmadığından Meslek Birliklerinin adayları içinden seçim yapılmış ve bir defaya mahsus olmak üzere TMMOB Yönetim Kurulu 10 Meslek Odası temsilcisi yerine 14 Meslek Birliği'nin temsilcilerinden oluşmuştur. TMMOB'nin ilk Yönetim Kurulu şu şekilde oluşmuştur;

1	Gemi Mühendisleri Birliği Temsilcisi	Celalettin GÖZEN
2	Türkiye Harita ve Kadastrocular Derneği Temsilcisi	Muhittin ARAN
3	Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri Derneği Temsilcisi	İsmail BAYINDIR
4	Türk Yüksek Mimarlar Birliği Temsilcisi	Orhan ALSAÇ
5	Türk Maden Mühendisleri Cemiyeti Temsilcisi	Halil ONAT
6	Türk Mühendisler Birliği (İnşaat Müh.)Temsilcisi	Tevfik DEMİRCİGİL
7	Türk Mühendisler Birliği (Makina Müh.) Temsilcisi	Senai ÖZ
8	Türk Mühendisler Birliği (Elektrik Müh.) Temsilcisi	Fikri SUVAR
9	Türk Yüksek Mühendisler Birliği (İnşaat Müh.) Temsilcisi	Naim ŞUKAL
10	Türk Yüksek Mühendisler Birliği (Makina Müh.) Temsilcisi	Necmi İNANÇ
11	Türk Yüksek Mühendisler Birliği (Elektrik Müh.) Temsilcisi	Emin İPLİKÇİ
12	Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Temsilcisi	Mustafa ULUÖZ
13	Türkiye Ormancılar Cemiyeti Temsilcisi	Selçuk ÇAKIROĞLU
14	Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyeti Temsilcisi	Azmi HALULU

TMMOB'nin I. dönem Yönetim Kurulu daha sonra kendi arasında yaptığı seçimle Naim ŞUKAL'ı Başkanlığa (Reis), Orhan ALSAÇ'ı İkinci Başkanlığa (İkinci Reis) getirmiştir. Seçimler sonucu Yüksek Onur Kurulu (Yüksek Haysiyet Divanı); Tefik İLERİ, Muammer ÇAVUŞOĞLU (Türk Yüksek Mühendisler Birliği) ve Denetleme Kurulu (Murakıp Azalar); İsmail ŞENER (Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği), Ömer ÖZEN (Türkiye Ormancılar Cemiyeti) ve Ali Talip GÜRAN (Türk Yüksek Mühendisler Birliği) şeklinde oluşmuştur.

TMMOB I. dönem Yönetim Kurulu beş ay on iki gün devam eden bu ilk dönemde kuruluş çalışmalarına ağırlık vermiş ve Kurucu Genel Kurul'da kuruluş kararı alınan 10 meslek odasının faaliyetlerine başlaması için büyük bir çaba göstermiştir.

Bu kapsamda Bayındırlık Bakanlığı'ndan ve bazı meslek cemiyetlerinden üye kayıtları alınarak daha sonra Birliğe yapılan kişisel başvurularla beraber kayıtları bulunan tüm mühendis ve mimarlar mesleklerinin ilgisine göre 10 odaya dağıtılmışlardır.

Bu ilk dağıtıma göre Elektrik Mühendisleri 541, Gemi Mühendisleri 79, Harita ve Kadastro Mühendisleri 50, Kimya Mühendisleri 245, İnşaat Mühendisleri 1.875, Maden Mühendisleri 255, Makina Mühendisleri 863, Mimarlar 603, Orman Mühendisleri 605 ve Ziraat mühendisleri 590 olarak belirlenmiş ayrıca Odaları belirlenemeyen 292 ve yabancı mühendislere ait 59 beyanname de ayrı ayrı dosyalanmıştır.

On Odanın Genel Kurul toplanma günleri belirlendikten sonra belirlenen tüm üyelere toplanma yer ve zamanları duyurulmuştur. Bu duyurulardan sadece 94 adedinin adreslerinde bulunamayarak geri döndüğü 1. dönem çalışma raporunda belirtilmektedir. Toplanma yerlerinin belirlenmesinde üyelerin çoğunlukta olduğu şehirler dikkate alınmıştır.

TMMOB'nin bu ilk on Meslek Odasının ilk Genel Kurullarının toplanma tarih ve yerleri şu şekilde olmuştur;

Kuruluş Tarihi	Merkezi	Oda Adı
11 Aralık 1954	İstanbul	Gemi Mühendisleri Odası
15 Aralık 1954	İstanbul	Mimarlar Odası
18 Aralık 1954	Ankara	Makina Mühendisleri Odası
19 Aralık 1954	Ankara	İnşaat Mühendisleri Odası
20 Aralık 1954	Ankara	Maden Mühendisleri Odası
26 Aralık 1954	Ankara	Elektrik Mühendisleri Odası
30 Aralık 1954	Ankara	Orman Mühendisleri Odası
08 Ocak 1955	Ankara	Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası
15 Ocak 1955	Ankara	Ziraat Mühendisleri Odası
16 Ocak 1955	İstanbul	Kimya Mühendisleri Odası

Üye kayıt işleri kapsamında yapılan istatistik veriler hem çalışma raporunun içinde açıklanmış ve hem de sonunda tablo olarak yer verilmişti. TMMOB'nin bu ilk ve kısa döneminde radyoda ve basınla konuşmalar, yapı ve imar kanunu ile ilgili görüşlerin oluşturulması, komisyon faaliyetleri, askeri mühendislerin durumu, etüd ve araştırma işleri çalışma raporunda yer verilen bazı konu başlıklarıdır.

Gene bu çalışma raporunda oda merkezlerini de barındırabilecek büyüklükte bir Birlik binası temini için Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) onayı ile girişimde bulunulduğu ve Ankara belediye başkanlığından arsa talebinde bulunulduğu, Maarif Vekaleti (Eğitim Bakanlığı) tarafından Köy ve Şehir Plancılığı Akademisi'nin kuruluşuna ilişkin çalışmalara katıldığı belirtilmiştir.

I. dönem Çalışma Raporu, uzun senelerden beri beklenen Birlik kanununun kıymetinin iyi bilinmesi ve yaşar hale gelmesi için olumlu ve yapıcı gelenek ve desteklere gereksinim duyulacağına ilişkin açıklamalar ve TMMOB ile Birliğe vücut veren meslek odalarının kıymetler manzumesi olarak memleketin teknik faaliyetlerine daima rehber olacağı inancı ile sona ermiştir.

TMMOB'NİN KURULUŞ ÖZELLİKLERİ

Meslek örgütlerinin kuruluş yapıları birbirinden oldukça değişiktir. Bilindiği gibi Barolar 1924 yılında Avukatlık Kanunu ile, Tabip Odaları ise 1929 yılında çıkarılan Etıbbı (Tabipler) Odaları Nizamnamesi ile bu olanağı elde etmişlerdir. Türkiye Barolar Birliği 1969 yılında kurulmuştur. Tabipler Birliği yasası ise 1953 yılında çıkmıştır. Bu örgütler uzmanlık alanları temelinde değil, bölgeler temelinde kurulmuşlar.

TMMOB Yasasının kabulüne giden süreç içinde, kuruluş tarihi itibarıyla meslek dalları arasında karşılıklı ilişkilerin ve çelişkilerin doğmuş olması, mühendislik dallarının ve mimarların kendi hak ve çıkarları doğrultusunda ayrı ayrı örgütlenmiş olmaları, TMMOB yapısının daha başından uzmanlık alanları temelinde dayanmasına neden olmuştur. Öncelikle mimarlar ayrı bir Oda kurmak eğilimi içinde olmuşlardır. Mühendisler ise ortak bir yasa konusunda çalışmaktadırlar.

Şimdiki TMMOB Yasası için ise ilk kanuni teklifi 1951 yılında Konya Milletvekili Himmet ÖLÇMEN tarafından "Mühendis ve Mimar Odaları Birliği" adıyla verilmiştir. Bu teklifte TMMOB bünyesinde örgütlenecek dallar, inşaat, makine, elektrik ve maden mühendisleri ile mimarlar ile sınırlandırılmıştır. Bunun gerekçesi ise "*ilk teşekkülü yıllarında birlik mesaisinin muayyen hedeflere teksif edilmesi amacı*" olarak belirtilmiştir.

İkinci kanun teklifi ise 1952 yılında Gaziantep Milletvekili Süleyman KURANEL tarafından "Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları" adıyla verilmiştir. Bu teklifte ise Türkiye Mimarlar Odası ile her mühendislik dalında bir "Türkiye ... Mühendisleri Odası" kurulması önerilmektedir. Bu teklifte, "ayrı Oda teşkilatlarını aynı zamanda ilgilendiren meseleler çıktığı zaman toplanan" bir Odalararası Kurul öngörülmüştür. Bu Kurulun halledemediğı sorunların çözümü bir hakem kuruluna bırakılmaktadır.

Her iki teklifi de inceleyen Bayındırlık Komisyonu, Odalar Birliğini esas almış ve yasanın kapsamını ilk teklifte belirtilen beş uzmanlık alanıyla sınırlı tutmayarak bütün mühendislik ve mimarlık dallarına yaymıştır.

TMMOB YASASI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

6235 sayılı yasanın çıkmasından hemen üç-dört yıl sonra, yasa değişiklikleri gündeme gelmeye başlamıştır. Daha 4. dönemde (1957-58) TMMOB Yasası'nın 32. maddesinin (c) bendinin değiştirilmesi gereğinden söz edilmektedir. Bu madde Odaların gelirlerini sıralamaktadır; (c) bendi ise üyelerin yıllık kazançlarının % 0,5'ini Oda aidatı kabul etmektedir. Bu maddenin değiştirilmesi için sayılan gerekçeler arasında "*bu maddenin işletilememesi, faaliyetlerden hangilerinin mesleki faaliyet sayılacağı, beyannamelerin denetlenmesindeki güçlükler, beyannamelerin zamanında göndermeyen üyelerin Onur kurullarına sevki ve bu üyelerin tepkileri*" gibi "*muhtelif nazari ve pratik sebepler*" sayılmaktadır. Bu çerçevede Birlik tarafından bir kanun tasarısı hazırlanmıştır.

5. dönemde ise "TMMOB Yasasının 12. maddesinde sıralanan gelirlere karşılık, Birliğin masraflarını karşılamakta maruz kaldığı mali sıkıntı ... yeni kaynaklar zorunlu görülmüş ve ... inşaat ve tesisat ihale bedellerinden % 2 alınması talep edilmiştir. Bu dönemde hazırlanan yeni bir yasa tasarısı ile, yukarıda belirtilen üye kazançlarının %

0,5 konusu, her türlü ihtara rağmen aidatını ödemeyen üyelerle ilgili 30. maddenin değiştirilmesi ve Birlik gelirlerine ek yapılması” gündeme gelmiştir.

Birlik düzeyinde yapılan bu çalışmalar, TBMM’ne yansımış ve 2 Ocak 1958’de Artvin Milletvekili Mecit BUMİN, 17 Nisan 1958’de Afyon Milletvekili Orhan UYGUN ile Konya Milletvekili Osman BİBİOĞLU iki ayrı kanun teklifi hazırlamışlardır. Bu teklifler Birlik tarafından hazırlanan tekliflerdir. Bir üçüncü teklif ise Sinop Milletvekili Mahmut PINAR tarafından yapılmıştır. Bu teklif diğerlerine göre daha kapsamlı olarak hazırlanmıştır. Değişiklik önerileri arasında “Oda Merkezlerinin konumu”, “Genel Sekreterin Genel Kurul tarafından değil de Yönetim Kurulu tarafından seçilmesi”, “Birlik gelirlerinin Odaların gelirlerinin % 20’si yerine farklı bir sistem”, vb. gibi öneriler yer almaktadır.

1959’da Bayındırlık Komisyonu “Odaların ve Birliğin maddi ve manevi yönlerden güçlenmesi gerekliliğini” dile getirmiş ve 7303 sayılı yasa 1959 tarihinde kabul edilmiştir. Yeni yasanın önemli değişiklikleri arasında, asker mühendislerin Odalara kayıt olma zorunluluklarını kaldırılmış, Genel Sekreterin Genel Kurul yerine Birlik Yönetim Kurulu tarafından atanması kararlaştırılmış, Birlik Genel Kurulu delegeleri için alt ve üst sınır konulmuş, Birlik gelirlerinin Oda gelirlerinin % 20’sinin yerine üye başına bir ödenti esası getirilmiştir.²⁰

BİRLİĞİ ORTADAN KALDIRMA GİRİŞİMLERİ

Yapılan yasa değişikliği, Gemi Makinaları İşletme Mühendisleri Odasının kurulması, başından beri devam eden sonra Birlik-Oda ilişkileri tartışmaları nedeniyle, yasal düzenlemeler konusundaki tartışmaları bitirmemiştir.

1961’de yapılan 9. Genel Kurulda hem 3458 hem de 6235 (7303) sayılı yasalarda yapılacak değişiklikler için Birlik Yönetim Kuruluna görev verilmiş, hazırlanan taslaklar 8-9 Ocak 1962 tarihlerinde yapılan Olağanüstü Genel Kurulda görüşülerek kabul edilmiştir.

6235-7303 sayılı yasaları değiştirmeye yönelik taslağın adı “ilga tasarısıdır”; hazırlanan taslakla, 6235 ve 7303 sayılı yasalar ortadan kaldırılmaktadır. Yeni yasanın adı “Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları” yasasıdır. “İlga edilen”, yani ortadan kaldırılan sadece yasalar değildir. Birlik de ortadan kaldırılmaktadır. Yerine de “*birden fazla Odayı ilgilendiren konular hakkında; konu ile ilgili Oda Yönetim Kurulu veya Bayındırlık Bakanlığı talebiyle, ilgili Odaların Yönetim Kurullarından oluşan Odalararası kurullar*” kurulmaktadır. Tasarı TBMM Bayındırlık Komisyonunda görüşülmüş, Birlik ile karşılıklı görüşmeler yapılmış ancak Adalet komisyonuna aktarılmadan genel seçimler gündeme gelmiştir.

1966 yılında yapılan TMMOB 13. Genel Kurulunda, kadük olan kanun tasarısının Odaların katılımıyla kurulacak komisyonda görüşülerek TBMM’ne gönderilmesi konusu tartışılmış, kimi Odalar daha önceki tasarının aynen gönderilmesini istemişler, ancak

²⁰ TMMOB Yasasında yapılan değişiklikler konusunda İsmail KULAKSIZOĞLU’nun Jeoloji M.O Bülteninde ... de yayınlanan "TMMOB Yasası..." adlı yazısında bu değişiklikler konusunda ayrıntılı bir inceleme yapılmaktadır. Ayrıca yasal süreçle ilgili kitapta, TMMOB Yasası ve değişiklikleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

bu isteğin Genel Kurulda kabul edilmemesi üzerine Genel Kurulu terk etmişlerdir. Bu Odalar, kadük olan tasarımı gözden geçirerek TBMM'ne göndermişlerdir. TMMOB ise, "hükmi şahsiyeti haiz Odaların kurulması ve müşterek konuları halledebilecek nitelikte bir üst kuruluşun göz önünde bulundurularak yapılacak değişikliği öngören bir tasarımı" hazırlamış ve TBMM'ne göndermiştir. Böylelikle, 1968'de TBMM'nde, birisi Birliğin korunmasını, diğeri ise Birliğin kaldırılmasını temel alan iki ayrı değişiklik tasarısı bulunmaktadır. Bu iki tasarı da Komisyonlarda kalmıştır.

Kaynak Elektrik Dergisi'nce dönemin Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ali YİĞİT ile gerçekleştirdiği bir röportajda; TMMOB'ye mühendis ve mimarların üye olmalarının daraltılması girişimlerini şu şekilde açıklamıştır.

"Bunun değişik nedenleri var. TMMOB'nin kuruluşu 1954'tür. İlk kuruluş mantığı ile bir tepe örgütüdür. Korporatif bir yapı olduğu söylenebilir. Zaten 1954'ten 60'ların ortalarına kadar olan yapı incelendiğinde gerçekten de çok özerk bir yapının olmadığı, resmi söylemin hakim olduğu bir yapı gözlenir. Yani ticaret odaları, sanayi odalarına benziyor. TMMOB'nin yapısal değişikliğini 1961'den sonraki ülkemizde görelî demokratikleşmeyle açıklayabiliriz. TMMOB yönetim mekanizması değişince özerklik kazanmıştır. Yani ülkedeki demokratikleşmenin mühendisler alanına da yansması ve siyasallaşma süreciyle birlikte 1970'lerde kabuk değişikliği oluyor. 1970'lerden 1980'lere kadar olan siyasallaşma ve kamplaşma içerisinde de TMMOB'nin ağırlıklı olarak sol tarafta yer aldığı ve hatta değişik kitle örgütlerine ve sendikalara öncülük ettiği görülmektedir. 1980 askeri darbesinden sonra da birçok TMMOB ve oda yöneticisinin Türkiye'deki bu baskı sürecinden payını alması ve ardından da TMMOB'nin kapatılması gündeme gelmiştir. Kurucu Meclis'teki tartışmalarla ilgili muhtelif rivayetler vardır. Bu arada bir üyenin "kapatmaya gerek yok, bir statü değişikliği ile etkisizleştirilmesi yeterli olur" dediği söyleniyor. Bu da 66 ve 85 sayılı kararnamelerle kendini gösteriyor. Kararnamelerle üyelik konusundaki mecburiyet ortadan kaldırılıyor. Bir de TMMOB'ye yönetici olmak ve delege olmak için 10 yıllık üyelik koşulu getirilerek genç kuşağın dinamizminin bir biçimde oradan uzaklaştırılması gibi bir hedef de söz konusu. Bunda da iktidarların çok başarısız olduğu söylenemez."²¹

12 Eylül dönemine gelmeden önce son girişim 1972 yılında verilen bir yasa teklifiyle yapılmıştır. Bu teklifin en önemli özelliği, TMMOB Yasasının 1. maddesinin değiştirilmesiyle üye zorunluluğunun kaldırılmasına yönelik olmasıdır. Nitekim teklif 1. maddenin şöyle olmasını öneriyordu: "... meslek ve sanatlarını icraya kanunen salâhiyetli olup da, serbest olarak mesleki faaliyette bulunan yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimarlardan isteyenleri teşkilatı içinde toplayan hükmi şahsiyeti haiz TMMOB kurulmuştur". Teklifin gerekçesi esas olarak özel yüksek okullardan mezun olanların Odalara üye yapılmasını sağlamaya yöneliktir. Bu arada tabi ki "siyaset yapmama" gibi hükümler de eklenmiştir.

Teklif Şubat 1973'te Millet Meclisinde "öncelik ve ivedilikle" görüşülerek ve hiçbir maddesi üzerinde görüşme yapılmadan kabul edilmiş ve Mayıs ayında Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülmeye başlanmıştır. Bu tarih, uzun bir süre çalışmayan TMMOB'nin yeniden toparlandığı ve yeni yönetim kurulunu belirlemesinden hemen

²¹ "EMO Başkanı H.Ali YİĞİT ile Bir Röportaj", Kaynak Elektrik Dergisi Şubat 2002, Sayı: 154

sonradır. Senatoda gerek CHP'li üyeler, gerekse Tabi Senatörler uzun konuşmalarla yasaya karşı çıkmışlardır. Bu üyeler getirilen yasa teklifini, AP Başkanı Süleyman DEMİREL'in İnşaat Mühendisleri Odası Onur Kurulunun tarafından "Odadan ihraç cezasına" da gönderme yaparak "öç kanunu-cezalandırma kanunu" olarak nitelemişlerdir. Senatodaki görüşmeler bir hayli uzun sürmüş, ancak yasa değiştirilerek kabul edilmiş ve yeniden Millet Meclisi'ne gönderilmiştir. Millet Meclisi'nde gündeme alınmasına karşın Kurula indirilemeyen teklif kadük kalmıştır.

TMMOB ve ODALARIN İLİŞKİLERİ

TMMOB'nin kuruluşunun özellikleri bölümünde de belirtildiği gibi, Birliğin Odalarla ilişkileri, Birliğin Odalar üzerindeki yetkileri ile yaptırımları daha kuruluştan itibaren tartışma konusu olmuştur.

Bu tartışmaların odak noktası başlangıçta "Odaların tüzel kişiliğinin olup olmaması" konusu olmuştur. 4 Nisan 1955 tarihinde toplanan 2. Genel Kurulda, 6235 sayılı kanun ile bunun taşıdığı anlam aracılığıyla Odaların tüzel kişiliğe sahip olduğu hakkındaki bir önerge, "oybirliğine yakın bir çoğunlukla" kabul edilmiştir. Aynı Genel Kurulda, Odaların "TMMOB ... Odası" şeklinde unvan kullanmaları da kabul edilmiştir.

Örgüt Tarihi bölümünde aktardığım gibi, Birlik bünyesinde hazırlanan yasa değişikliği tasarılarının da en önemli konusu bu "tüzel kişilik" konusudur. Tartışmalar, Birliğin fiilen dağılması noktasına kadar gitmiştir.

Makina Mühendisleri Odası 18 Nisan 1964 tarihinde yapılan 11. Genel Kurula delege göndermemiştir. Makinayı 1965 yılında Elektrik Mühendisleri Odası, 1966 yılında İnşaat Mühendisleri Odası, 1967 yılında Gemi, Kimya ve Maden Mühendisleri Odaları izlemiştir. 1969 yılında yapılan 16. Genel Kurula da Orman MO. delege göndermeyince, 1969'dan itibaren Birlikte 11 Odadan sadece 4 Oda, Gemi Makinaları İşletme, Harita ve Kadastro, Ziraat Mühendisleri ve Mimarlar temsil edilir olmuştur.

Birlikle kesilen bu ilişkiler sonunda, 1967'de Elektrik, Gemi, İnşaat, Kimya, Maden ve Makina Mühendisleri Odaları kendi aralarında bir işbirliği protokolü düzenlemişler, ve "yasal zorunluluk olmadığı sürece Birlik ile ilişkiye girmemişlerdir". Bu dönemde bu Odalar, "TMMOB ... Odası" biçiminde unvan kullanmaktan da vazgeçerek, "Türkiye ... Odası" biçiminde unvan kullanmaya başlamışlardır.

Birlik Yönetim Kurullarına katılım da Genel Kurullara katılımı izlemiş, 10. dönemde Makina Mühendisleri Odası, Birlik Yönetim Kuruluna katılmamıştır. Bunu diğer Odalar izlemişlerdir.

1973'te yapılan 18. Genel Kurul ile Birliğin yeniden etkinliklere başlaması sağlanmıştır. Burada kısaca bu gelişmede dünyadaki koşulların, 1960'larda boyutları büyüyen toplumsal mücadelenin, 1968 gençlik hareketlerinin, bu hareketler içinde yer alanların Odalarımıza katılmasının etkilerini belirtmek gereklidir. 1960'ların sonrasında dağılmaya yüz tutan ve Genel Kurullarını bile toplayamayan TMMOB, Odalarda toplumsal mücadelenin içinde ya da yanında yer alan mühendis ve mimarların örgüte ağırlıklarını koymalarıyla birlikte, 1973'ten sonra "*bilimi ve tekniği emekçi, halkımızın hizmetine sunma*" anlayışıyla yeniden toparlanmıştır. Toplumsal gündemin örgütün

de gündemini belirlediği bu dönemde, TMMOB emekçi sınıfların bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde bir meslek örgütü olarak önemli ve saygın bir yere sahip olmuştur.

1954 YILINDAN SONRA KURULAN ODALAR

TMMOB Yasası Odaların kuruluşlarına ilişkin 13. maddede "*Lüzum görülen yerlerde Birlik Umumi Heyeti kararıyla (Türk mühendis ve mimarları odaları) açılabilir*" hükmünü getirmiştir. Ayrıca, 17. maddede "*Sayıları oda teşkiline müsait olmayan ihtisas mensupları Birlik Umumi Heyeti kararıyla ihtisaslarına göre en yakın odaya ithal olunur*" hükmünü getirmiştir.

1954 yılından sonra Odaların kuruluşları TMMOB içinde önemli tartışmalara neden olmuştur. Kimi Odaların kuruluşları, bu meslek mensuplarının kayıtlı oldukları Odalar tarafından da olumlu bulunurken, kimi Odaların kuruluşları TMMOB içinde ayrılık noktalarından birisini oluşturmuştur. TMMOB yasası Odaların kurulmasına gerekçe olan "lüzum" ve "yeterli sayı" kavramlarına açıklık getirmemiştir.

TMMOB Tüzüğünde konu daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tüzüğün 48. maddesinde "*Mevcut olanaklar ve koşullar elverişli ise her meslek dalı için Birlik Genel Kurulu Kararı ile yalnız bir Oda açılabilir*" hükmü getirilmektedir. 49. maddede ise "*Bir Odanın Genel Kurulunda, Odaya bağlı olan bir meslek kolu mensuplarının ayrı bir Oda kurmalarının önerilmesine karar verilmesi, ya da Odaya bağlı bir meslek kolu mensuplarının en az üçte ikisinin ayrı bir Oda kurmak istemesi halinde*" konunun TMMOB Genel Kuruluna getirilmesi gereği ifade edilmektedir. Ancak, görüldüğü gibi Tüzük de konuyu biçim açısından ele almış olmakla birlikte, Oda kuruluş gerekçelerini bir açıklığa kavuşturmamıştır.

	Oda Adı	Kuruluş Tarihi	Merkezi
1	Gemi Mühendisleri Odası	11 Aralık 1954	İstanbul
2	Mimarlar Odası*	15 Aralık 1954	Ankara
3	Makina Mühendisleri Odası	18 Aralık 1954	Ankara
4	İnşaat Mühendisleri Odası	19 Aralık 1954	Ankara
5	Maden Mühendisleri Odası	20 Aralık 1954	Ankara
6	Elektrik Mühendisleri Odası	26 Aralık 1954	Ankara
7	Orman Mühendisleri Odası	30 Aralık 1954	Ankara
8	Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası	8 Ocak 1955	Ankara
9	Ziraat Mühendisleri Odası	15 Ocak 1955	Ankara
10	Kimya Mühendisleri Odası*	16 Ocak 1955	Ankara
11	Gemi Mak.İşl. Mühendisleri Odası	12 Nisan 1960	İstanbul
12	Şehir Plancıları Odası	16 Mart 1969	Ankara
13	Meteoroloji Mühendisleri Odası	18 Nisan 1970	Ankara
14	Metaller Mühendisleri Odası	18 Nisan 1970	Ankara
15	Petrol Mühendisleri Odası	18 Nisan 1970	Ankara
16	Fizik Mühendisleri Odası	2 Mayıs 1970	Ankara
17	Jeoloji Mühendisleri Odası	18 Mayıs 1974	Ankara
18	İç Mimarlar Odası	16 Mayıs 1976	Ankara
19	Jeofizik Mühendisleri Odası	29 Kasım 1986	Ankara

20	Çevre Mühendisleri Odası	23 Mayıs 1992	Ankara
21	Tekstil Mühendisleri Odası	23 Mayıs 1992	İzmir
22	Peyzaj Mimarları Odası	23 Mayıs 1994	Ankara
23	Gıda Mühendisleri Odası	28 Mayıs 1996	Ankara

* Bu Odaların merkezleri daha önce İstanbul'da bulunmaktaydı.

Tüzel kişilik tartışması, Mimarlar Odasının 1992 yılında Birliğin "*Odaların taşınmaz mallarının tapu tescillerinin TMMOB adına yapılması*" yönündeki kararla ilgili olarak Danıştay'da açtığı davanın sonunda bir yargı kararına konu olmuştur. Danıştay Sekizinci Dairesi'nin 1994/312 Sayılı Kararında "*Anayasanın 135. maddesi ve 6235 sayılı yasanın 1. maddesinde de belirtildiği üzere, Odaların kamu tüzel kişiliği bulunduğundan*" taşınmazların ilgili Odalar adına tescilini onaylamıştır. Böylece Odaların tüzel kişiliğe sahip oldukları yargı kararıyla da kesinleşmiştir.

Birlik-Oda ilişkilerinin durumunun yansıdığı en önemli yer, Odaların Birlik paylarının ödenmesi olmuştur. Birlik bu durumdan sürekli yakınmıştır. TMMOB'nin gelirlerinin en önemli bölümü, 6235 sayılı yasanın 12. Maddesinin a) bendinde "*Odaların tahakkuk eden gelirlerinin %20'sinin Birliğe verilmesini*" hükme bağlamıştır. Ancak, kimi Odalar daha ilk dönemlerden başlayarak, kendi gelirlerini gerçekleştirmekle birlikte TMMOB'ye olan yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir. En iyimser yorumla, Odalar kendi gereksinmelerini gidermişler, ancak daha sonra Birliğe olan yükümlülüklerini gündeme almışlardır.

Daha 2. dönem Çalışma Raporu'nda, Odalarla Birlik ilişkilerinin "iyi olduğu" belirtilmekte, sonra da "*ancak bütçedeki tahakkuklar tahsil edilemediği için, Birlik ikinci devreyi fevkalade mali sıkıntı içerisinde geçirmiştir ...*" denilmektedir. Birlik mali yönden Odalara olan bağımlılığını azaltma yönünde yasal düzenleme önerileri geliştirmişse de, bir başarı sağlayamamıştır.

7303 sayılı yasada yapılan değişiklikle, Odaların Birliğe yapacakları ödemeler, Odaların tahakkuk eden gelirlerinin % 20'si yerine, üye sayılarına bağlanmıştır. Bu değişikliğin gerekçesi ilginçtir: "*Birlik geliri arasında bulunan ve Odalarca ödenmesi gereken yüzde yirmiler, Odalar arasında bir takım dolambaçlı yollar bulunmasına neden olmuştur.*" Bu ifadeden de anlaşılabilir, Odaların bu dönemde Birliğe parasal katkı konusunda hiç de çaba harcamadığıdır.

5. dönem Denetleme Raporu'nda "*Birlik gelirlerinin tahsilinin Yönetim Kurulunun görevlerinden olduğu ve Odalarımız hakkında icra ve iflas kanunu hükümlerine göre hareket edilmesine mecburiyet olduğundan*" söz edilmektedir.

Konu kronik bir çözümsüzlüğe dönüşmüş, Birlik ayrılan Odalar üzerinde baskısını arttırmıştır. 13. dönemde Elektrik, Makina, İnşaat, Maden Mühendisleri ve Mimarlar Odaları, ödentilerin ödenmesi konusunda tebliğ edilen karara uymadıkları için 27 Haziran 1966'da icraya verilmişlerdir. Maden Mühendisleri Odası karara itiraz etmediğinden takip kesinleşmiştir. Diğer Odalar için ise İcra Mahkemesi Birlik lehine karar vermiştir. Bu karar üzerine Odaların telefonları kapatılmış, bankalardaki paralarına el konulmuştur. Ancak, Yargıtay bu kararı bozmuş, Birliğin tashihi karar talebi ise reddedilmiştir. Bu arada İnşaat Mühendisleri Odası ile Mimarlar Odası

borçlarını ödemişlerdir. Elektrik Mühendisleri ve Makina Mühendisleri Odaları ise herhangi bir ödeme yapmamışlardır.

Odalarımızın Birlik ödentilerini zamanında ve eksiksiz ödemesi hemen hemen hiç görülmemiştir. Kimi Odalarımızın düzenli ödeme yapması, bu genel durumu ortadan kaldırmamaktadır. Bu tutum TMMOB'nin Genel Kurulunu yaparak yeniden çalışmaya başladığı dönemlerde de, daha sonraki dönemlerde de sürmüş ve hala sürmektedir.

Özetlemek gerekirse, Birliğin Odalar üzerindeki yasal dayanağı olan yaptırımı yok gibidir. Bir anlamda Birlik Odaların yönetimlerinin anlayışlarına göre bir yerdedir. Birlik ile Odalar arasındaki ilişkilerin en verimli olduğu dönem 1973-1980 dönemi olduğunu, bu ilişkilerin temelinde ise "bilimin ve tekniğin halkın hizmetine sunulması" politikasının yattığını belirtmeliyim.

Birlik ile Odaların ilişkileri, bu arada Odaların ya da başka birimlerin kendi aralarındaki ilişkiler, mühendislik ve mimarlık hizmetlerini toplum yararına gerçekleştirme, bilimi ve tekniği halkın hizmetine sunma temeline oturan ortak bir programı gerçekleştirme amacına bağlı olmalıdır. Bu iradenin belirmesi, bir çok alanda olduğu gibi, örgüt birimleri arasındaki ilişkilere de yansiyacaktır

TMMOB ÖRGÜTÜ ve ÖRGÜTLÜLÜĞÜ ²²

Yasalar topluma nizam vermek için çıkartılmış olsalar da bilinçli insan, sınıf ve toplumsal kesimlerin düşünme-üretme ve bunları eylem alanına koyma onları aşma azmini engelleyememektedir. Toplumsal üretim düzeni içinde görev ve hizmetlerin toplum içerisinde bağımlılık ilişkilerine dayalı gelişen iş bölümünde mühendis ve mimarlar; toplumun gelişme ve kalkınmasında önemli görev ve sorumluluklar taşımaktadırlar.

Bireyin özgür olarak gelişmesi toplumun özgür olarak gelişmesinin koşulu olduğu veya bireyin özgürleşip gelişmesinin ancak içinde yaşadığı toplumun özgürleşip gelişmesiyle mümkün olacağı tutarlı bir kuram ve tarihsel olarak kanıtlanmış bir gerçektir. Bu nedenle toplumun kalkınma ve gelişmesinde, önemli bir nicelik ve nitelikte, görev ve sorumluluk taşıyan mühendis ve mimarların sorunlarının çözümü ve kendilerini geliştirmelerinin koşulu, bir parçası oldukları toplumun gelişme düzeyine bağlıdır.

Mühendis ve mimarlar toplumun ilerleme ve gelişmesine ivme verme, katkı koyma misyonuna da sahiptirler. Bu misyonun gereklerini yapmak zorundadırlar. Konunun kendi mesleki ve örgütsel alanlardaki sorunların üstesinden gelmeli ve bu alanı geliştirmekle doğrudan ilgili olduğu göz ardı edilmemelidir.

TMMOB toplumuyla bağları sınırlı, daha çok kendi çıkarlarına yönelik mücadele veren bir örgüt olarak görülemez. Örgüt genel anlamda kurumsallaşmış toplumsal ilişkileri ifade eder; hiçbir toplum örgütlenmeden gelişemeyeceği gibi hiçbir sınıf ve katmanın da

²² İhsan KARABABA (Kimya Müh.), Örgüt Hedefleri, Örgüt Kimliği, Örgüt Misyonu, TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı Tebliğinden, Ankara, 2002.

örgütlü bir yapıya kavuşmaksızın gelişemeyeceği önemle vurgulanan bilimsel bir gerçekliktir.

Kısaca TMMOB toplumsal yapının bir ögesidir, toplumsal gelişmeyi hedeflemeden üyelerinin ekonomik, sosyal, kültürel vb. hiçbir alanda (bazı bireysel başarı ve konum değiştirmeler hariç) gelişmelerine katkı koyamaz. İnsan davranışlarının ekonomi, toplum, siyaset ve kültür düzeyiyle iç içe olduğu, toplumsal yapıda bu bağların ve ilişkilerin bir birinden soyutlanamayacağı bilinen bir gerçektir.

Mühendis ve mimarlar toplumsal bir faaliyet olan üretim ve üretim ilişkileri içinde toplumsal yapının önemli ve büyük bir kesimini (katmanını) oluşturmaktadırlar. Mühendis ve Mimarların bilgi ve birikimlerini üretime yansıtıp toplumsal gelişmeye katkıları ülkede egemen olan sistemin anlayış ve yaptırımlarıyla sınırlı kalmakta bunun ötesine geçememektedir.

Bu ortam içinde TMMOB kendi adasında, kendi için yaşayan bir toplumsal katman olmayıp, ön plana çıkan mesleki kimlikler yanında ondan daha önemli olan yönü toplumsal ve kültürel boyutlarda doğal olarak görev ve sorumlulukları olan bir yapıya sahiptir. Faaliyet gösterilen toplumsal yapının dışında kalarak, sadece kendine yönetmek, özne olarak kendini görmek, kendi dışında ki yaşamı dışardan izlenecek olgular olarak kabul etmek yanlış bilincin yarattığı yanılgılardır.

TMMOB'nin toplum ve bu bütünsellik içinde üyelerinin geleceği ve çıkarları yönünde hedeflediği çalışmalarından etkili ve yararlı sonuçlar alabilmesi için yaşamın her alanında bağımsız, demokratik örgütlenme ve konu alanlarının güç kazanmasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle TMMOB hedeflerini böyle bir yapının oluşmasını göz ardı etmeden belirlemelidir.

Bunun içinde hedeflerin ve hedeflere ulaşma yönünde eylem ve etkinliklerin karara bağlanmasında, ülkede egemen olan; her eylem ve hareketi katı yasal kurallarla sınırlama anlayışından kaçınılarak özgürce düşünüp inisiyatif kullanmayı geliştirecek demokratik, bilimsel bir çerçeve ile belirlemelidir. Bu açıdan baktığımızda hedefler, toplumsal-kültürel yapı, ekonomik ilişkiler, meslek ve meslektaşın gelişimi ve koşulları, örgüt işleyiş ve demokrasi kültürünün yaratılması vb. ana başlıklarda sağlıklı çerçeve kararlara yönelik olarak belirlenmesi yararlı olacaktır.

TMMOB YÖNETİM KURULUNUN YAPISI

TMMOB Yasasına göre, TMMOB Yönetim Kurulunda her Oda bir üye ile temsil edilmektedir. Bu yapılanma TMMOB Yönetim biçiminin demokratikliği konusunda tartışmalara neden olmaktadır. Kimi görüşler Genel Kurulların yapısı konusunda getirilen eleştirilerin de ötesine gitmekte ve Birlik Yönetim Kurulunda 500 üyeli Odanın da 50.000 üyeli Odanın da tek oyla temsil edilmesinin kabul edilemez olduğu noktasına gelmektedir. Ancak, öte yandan da üye sayısının çokluğunun, bir ya da birkaç disiplinin üstünlüğü anlamına gelmediği de açıktır.

TMMOB Yönetim Kurulunun oluşumunun, Birliğin, mühendis ve mimarların bütünü temsil etmesine, Odalar ya da bir başka deyişle uzmanlıklar arasındaki eşgüdümü, uzmanlıklar arasındaki konuların çözüm yeri olmasına olanak vermelidir.

Tartışmanın bir başka boyutu ise, içinde birden fazla uzmanlığı barındıran Odaların durumlarıdır. Burada temel konu, uzmanlıkların bir diğerine tahakkümünü önlemeye yönelik, ama Odaların büyüklüklerini, üyelerin çalışma alanlarını, mühendislik ve mimarlık etkinliklerinde müdahale edilmesi gereken ihtiyaçların önceliklerini belirleyecek bir mekanizmanın, bu mekanizma kuruluncaya kadar da bunu sağlayacak anlayışın yaratılmasıdır.

Yönetim Kurulu yapısına ilişkin bir başka nokta ise Birliğin 24. Oda olup olmaması tartışmalarında ortaya çıkmaktadır. Aslında bu tartışma ilginç bir biçimde kimi Odalarımızda (örneğin 15 şubesi olan bir Odada) "Oda 16. Şube değildir" gibi görüşlerde, ama bu kez de Oda Merkezleri düzlemine yansımaktadır.

TMMOB 35. dönem Yönetim Kurulu Çalışma Programının "TMMOB Örgütlülüğü" bölümünde şu ifadeler yer almaktadır: *"TMMOB, örgüt politikalarını, programını, kararlarını ve uygulamalarını Odaların eğilimlerini gözeterek, ortak iradeyi yansıtmayı ve Odaların dayanışmasını ve eşgüdümünü, her meslek alanının ve uzmanlığın kendini bütün örgüt birimlerinde ifade etmesi ve geliştirilmesi için uygun araçların sağlanmasını hedefleyerek belirleyecektir. Öncelikli görev, TMMOB ile Odalar arasındaki kurumsal ilişki ve iletişim düzeyinin yükseltilmesi ve aksatılmadan sürdürülmesini sağlamaktır. TMMOB ile Odalar arasındaki ilişkilerde TMMOB Yönetim Kurulu Üyeleri, Oda Yönetim Kurulu toplantılarına katılarak bilgi verecek, gündemdeki konular hakkında Odalarının eğilimlerini saptayacak ve bu eğilimleri TMMOB Yönetim Kuruluna taşıyacak, Odaların uzmanlık alanlarındaki görüşlerini aktaracak, gerekli bilgilerin zamanında ve eksiksiz teminini sağlayacaklardır."* denilmiştir.

Bu yaklaşımın temel koşullarından birisi, Birlik ile Oda Yönetimleri arasındaki ilişkilerin Birlik Yönetim Kurulu üyeleri tarafından sağlanmasıdır. Ancak bu koşulun bütün Birlik Yönetim Kurulu Üyeler tarafından yerine getirildiği, ya da yeterince yerine getirildiği kuşkuludur. Burada. Birlik Yönetim Kurulu üyesinin çabalarına karşın olumsuz durumların ortaya çıkabileceğini de belirtmek gereklidir. Herhangi bir Oda Yönetimi, alınan her hangi bir kararı "yok" varsayabilmektedir. Karar sürecinde yer almayan Oda Yönetim Kurulunun üyelerini bağlayıcı her hangi bir hüküm olmaması, kararların uygulanmasını da isteğe bağlı kılmaktadır. Odaların Birlik etkinliklerine katılımı konusundaki eşitsizlikler, bunun somut göstergesidir.

Bu gibi hususlar, Birlik Yönetim Kurulunun Oda Başkanlarından ya da en azından Oda Yönetim Kurulu üyelerinden oluşması önerilerini gündeme getirmiştir. Bu konuda farklı bir görüş de, TMMOB Yönetim Kurulu Üyelerinin Odalarının sözcüleri değil, "TMMOB Yönetim Kurulu üyeleri" olduklarının bilincinde ve davranışında olmaları gerektiğini ifade etmektedir

YAPILANMA KONUSUNDA DEĞİŞİK GÖRÜŞLER

Örgüt Tarihi bölümünde aktardığım gibi, TMMOB'nin kuruluşu farklı meslek uzmanlıklarına dayanmış, Birlik-Oda ilişkileri 1970'ler dışında hep çekişmelere konu olmuş, hatta bizzat Birliğin kendisi "Birliği ilga" için yasa tasarıları hazırlamıştır.

Yapılanma konusunda bütünüyle zıt iki temel görüş bulunmaktadır.

Birincisi İl Odaları olarak adlandırılan ve Şubelerin tüzel kişiliğe sahip İl Odaları olarak örgütlenmelerini, bu il odalarının ülke çapında Federasyon olarak örgütlenmesi ve Birliğin ise Konfederasyon olarak örgütlenmesi görüşüdür. Bu görüşü 1992-1993 yıllarında geliştiren İnşaat Mühendisleri Odası Komisyonu "*Odaların, son 15 yıldır uygulanan baskı ve zorlamalar sonucu, dar bir üye grubunun ilgi ve itibarına sahip hale geldiği düşünülüyor. Bu dar kadronun genişlemesi sağlanmadan, bütün üyelerin coşku ile başvurdukları, hizmet bekledikleri bir örgüt haline getirilmeden, üyeliğin isteğe bağlı tutulmasının tehlikeli olduğu vurgulanarak, bütün mühendis unvanlarının zorunlu üye oldukları bir örgüt şeması çizmeyi amaç bilmek kararı alındı.*" şeklindeki tespit ile başladıkları çalışma sonucunda örgüt şemasını şöyle tarif etmiştir.

Model Sağlık Meslek Odaları ile Barolar ve Mali Müşavirler Odalarına benzemektedir. Ana birim tüzel kişiliğe sahip İl Odasıdır. (İstanbul Maden Mühendisleri Odası gibi) Bu örgüt biriminin Denetleme, Onur Kurulu gibi tüm organlara sahip olması gereklidir. Meslek mensuplarının doğrudan üye olacakları İl Odası için asgari üye sayısı gerekliliği ifade edilmektedir. Üst organ olarak merkezi Ankara'da olacak "Türkiye Maden Mühendisleri Odaları Birliği" öngörülmektedir. Diğer mühendis odaları birliklerinin ortak üst örgütü olarak ise; Türkiye Mühendis Odaları Birlikleri Konfederasyonu öngörülmektedir. Üst örgütlerin Odalar üzerinde emredici yetkisi gereksiz bulunmaktadır.

İl Odalarının Genel Kurulları üyelerin doğrudan katılımı ile toplanacaktır. Bu Odaların ana organları dışında yönetmelikleri, çeşitli danışma organları (komite, meclis vb.), genel sekreterlik gibi organları da olabilecektir. Katılım ve canlı bir çalışma ortamı sağlanması açısından üyelerin ilgi ve faaliyet alanları itibariyle birliktelikler oluşturulacak, bunlara çalışma ortamı hazırlanacaktır. Bunun yasa ile odalara bir görev olarak verilmesi stratejik öneme haiz bulunmaktadır. Birliklerin Genel Kurulları İl Odalarının delegelerinden oluşacaktır. Tabii üyeler ise yönetmelikle belirlenecek ve azınlıkta olacaklardır. Birlikler Odaları denetlemeye yetkili olacaktır. Oda Onur Kurulunun kararı Birlik Onur Kurulu tarafından onaylanması halinde geçerli olacaktır. Birliklerin üst örgütü olan Konfederasyon Genel Kurulu ise binde 3 oranındaki Birlik delegelerinden oluşacaktır. Konfederasyon Yönetim Kurulunun (veya meclisin) her odanın en az bir temsilcisi ile yönetmeliklerle belirlenecek diğer kişilerden oluşması öngörülmektedir. görüş ise, mühendislerin ve mimarların tek bir TMMOB çatısı altında örgütlenmesi, uzmanlık alanlarının ve uygulama alanlarının bu çatı altında masalar - komiteler şeklinde kendi alanlarıyla ilgili gelişmelerini sağlamalarıdır. Bu görüşün temel gerekçesi ise, bilim ve teknolojinin eriştiği düzeyde disiplinler arası çalışmanın her geçen gün daha da artması, örgütsel kaynakların akıl dışı kullanımı ve bu kaynakların ortak mücadeleye yansıtılmamasıdır. Bu görüşe göre, Odalar biçimindeki örgütlenmenin, örgüt amaçlarımızın gerçekleştirilmesi önünde engel oluşturmaktadır.

Bu görüşlerle birlikte, Odaların sayılarının disiplinlerin varlığı ve gerektirdiği kadar çoğaltılması. Birliğin bunun üstünde, bütünü kapsayan güçlü bir yapı haline getirilmesi, mevcut örgütlenmenin korunması ya da kökten bir yasal değişikliğe kadar, birbirlerine yakın uzmanlıkların bir araya getirilerek Odaların sayılarının azaltılması görüşlerini de belirtelim.

ODALARIN ÖRGÜTLENMESİ

1954 yılında kurulan 10 meslek Odası ile çalışmalarına başlayan TMMOB 2004 yılında 23 Odası bulunmaktadır. Türkiye’de üniversitelerce verilen çeşitli mühendislik ve mimarlık diplomaları aşağıda belirtildiği şekilde TMMOB’ne bağlı meslek Odalarında örgütlenmişlerdir.

MESLEK ODALARI	ÜYE OLAN DİSİPLİNLER
Çevre Mühendisleri Odası	Çevre
Elektrik Mühendisleri Odası	Elektrik, Elektronik, Bilgisayar
Fizik Mühendisleri Odası	Fizik, Matematik, Nükleer
Gemi Mühendisleri Odası	Gemi
Gemi Mak. İşl. Mühendisleri Odası	Gemi Makinaları İşletme
Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası	Harita ve kadastro, Fotoğrametri, Jeodezi
İç Mimarlar Odası	İç Mimarlar
İnşaat Mühendisleri Odası	İnşaat
Jeofizik Mühendisleri Odası	Jeofizik
Jeoloji Mühendisleri Odası	Jeoloji + Hidrojeoloji
Kimya Mühendisleri Odası	Kimya + Seramik
Maden Mühendisleri Odası	Maden
Makina Mühendisleri Odası	Endüstri, İşletme, Makina, Uzay, Havacılık ve Uçak Bilimleri Teknolojisi
Metalurji Mühendisleri Odası	Metalurji
Meteoroloji Mühendisleri Odası	Meteoroloji
Mimarlar Odası	Mimar
Orman Mühendisleri Odası	Orman + Ağaç İşleri Endüstrisi
Petrol Mühendisleri Odası	Petrol
Peyzaj Mühendisleri Odası	Peyzaj
Şehir Plancıları Odası	Şehir Plancılar
Tekstil Mühendisleri Odası	Tekstil
Ziraat Mühendisleri Odası	Ziraat, Su Ürünleri, Tütün ve Tütün Teknolojisi
Gıda Mühendisleri Odası	Gıda

1 Ocak 2003 tarihi itibarıyla Odalarımızın, Merkezler, Şubeler ve temsilcilikler ile toplam birim sayısı 1.093 kadardır.

Oda Adı*	Üye Sayısı	Şube Sayısı	Bölge Temsilci Sayısı	İl ve İlçe Temsilci Sayısı
Çevre MO.	2.630	3	1	10
Elektrik MO.	30.000	13	-	111
Fizik MO.	1.492	1	-	-
Gemi MO.	1.688	1	2	2
Gemi Mak. MO.	1.100	-	-	-
Gıda MO.	4.316	2	-	13
Har.Kad. MO.	7.130	10	-	148
İç Mimar. O.	830	2	-	2

İnşaat MO.	54.039	26	-	131
Jeofizik MO.	2.630	5	3	44
Jeoloji MO.	9.059	11	-	59
Kimya MO.	8.782	6	3	20
Maden MO.	6.960	4	-	15
Makine MO.	52.797	18	-	80
Metalurji MO.	3.159	1	-	1
Meteoroloji MO.	475	-	1	16
Mimarlar O.	29.164	21	-	79
Orman MO.	7.031	9	-	89
Petrol MO.	850	1	-	2
Peyzaj Mim.O.	1.751	4	3	-
Şehir Plan. O.	2.797	5	-	30
Tekstil MO.	1.254	4	-	-
Ziraat MO.	11.457	22		59
TOPLAM	241.391	169	13	911

* Oda merkezleri bu tabloda yer almamıştır.

1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla TMMOB'nin toplam üye sayısı 241.000'i aşmıştır. Odaların yıllar bazında üye sayıları ve Odaların üyelerinin toplam üye sayısına oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ayrıca yine aynı tarih itibarıyla Odalarımız üye sayılarına göre büyükten küçüğe doğru sıralandığında; iki büyük Odamızın (İnşaat ve Makina) üye oranı olarak toplam üye sayısının yaklaşık olarak % 45'i, dört büyük Odanın (İnşaat, Makina, Elektrik ve Mimarlar) üyelerinin toplamı, toplam üye sayısının yaklaşık olarak % 56'dır.

	Kuruluş Yılı	1954	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Çevre MO.	1992	0	0	0	0	0	0	0	
Elektrik MO.	1954	672	999	3.010	6.038	8.597	11.557	12.397	16.7
Fizik MO.	1970	0	0	0	50	150	650	934	1.2
Gemi MO.	1954	96	109	154	255	418	577	788	1.1
Gemi Mak.MO.	1960	0	0	480 ¹	583 ²	583	583	721	8
Gıda MO.	1996	0	0	0	0	0	0	0	
Harita MO.	1954	62	249	290	437	815	1.415	2.527	3.7
İç Mim. O.	1976	0	0	0	0	0	169	237	3
İnşaat MO.	1954	2.371	3.351	5.025	6.957	16.592	25.922	32.812	40.0
Jeofizik MO.	1986	0	0	0	0	0	0	0	1.0
Jeoloji MO.	1974	0	0	0	0	557	1.847	3.182	4.7
Kimya MO.	1954	312	729	1.340	2.588	6.192	10.821	10.130	13.8
Maden MO.	1954	313	601	1.083	1.600	2.300	3.078	3.297	4.7
Makine MO.	1954	902	1.713	3.215	4.689	11.479	20.467	26.813	35.7
Metalurji MO.	1970	0	0	0	83	490	952	1.231	1.8
Meteor. MO.	1970	0	0	0	23	68	113	174	3
Mimar. O.	1954	746	1.355	2.598	3.805	7.752	12.220	15.566	20.0
Orman MO.	1954	615	1.020	1.484	2.441	3.541	4.399	5.073	5.8
Petrol MO.	1970	0	0	0	60	231	301	466	6

Peyzaj O.	1994	0	0	0	0	0	0	0	
ŞPMO.	1969	0	0	0	0	146	388	553	1.2
Tekstil MO.	1992	0	0	0	0	0	0	0	
Ziraat MO.	1954	733	1.659	3.200 ¹	5.852 ²	8.421 ³	10.601 ⁴	12.000	11.6
TMMOB	1954	6.822	11.785	21.879	35.461	68.332	106.060	128.901	165.8

¹ 12. dönem TMMOB Çalışma Raporu Say; 36, 1966 yılı bütçesinden alınmıştır.

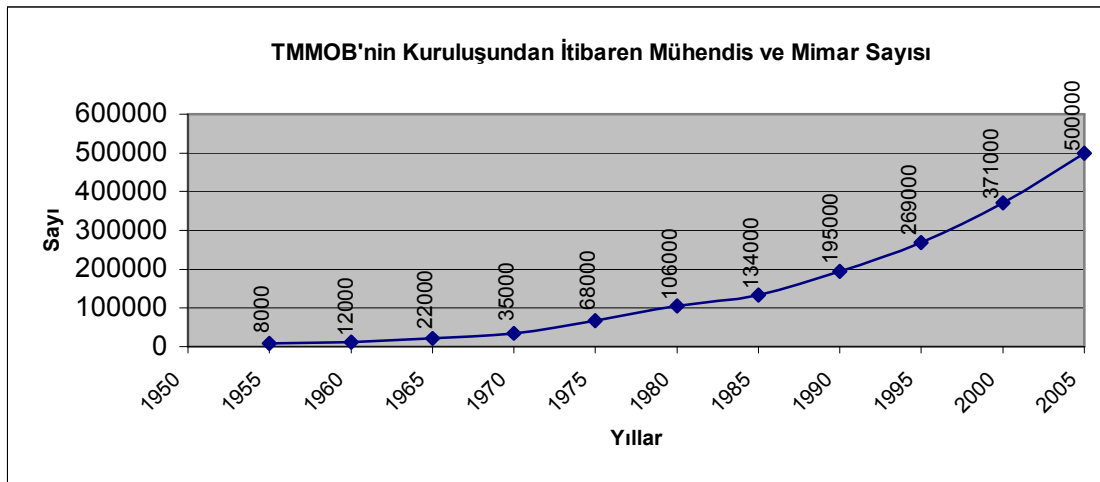
² 16. dönem TMMOB Çalışma Raporu Say; 23, 1971 yılı bütçesinden alınmıştır.

³ ZMO 21. dönem Çalışma Raporu Say; 36'dan alınmıştır. 31.12.1974 tarihi itibarı ile,

⁴ ZMO 26. dönem Çalışma Raporu Say; 53'den alınmıştır. 31.12.1979 tarihi itibarı ile,

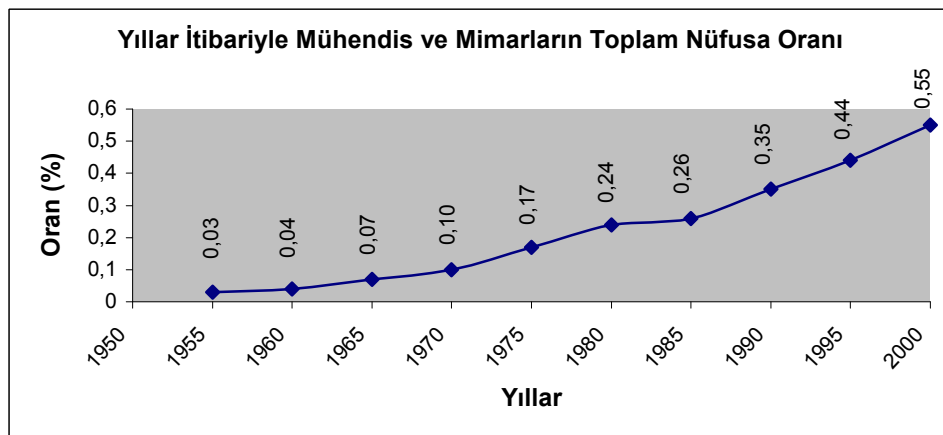
Odaların ülke düzeyinde örgütlenmeleri ile ilgili olarak başlatılan çalışma, bilgi eksiklikleri nedeniyle sonuçlandırılmamıştır. Üniversitelerden mezun olan mühendislerin, mimarların ve şehir plancılarının sayıları ile Odalara kayıt olanların sayıları konusunda çalışma yapılamamıştır.

TMMOB tarafından, 1954'ten itibaren yıllar itibariyle ülkemizdeki mühendisleri ve mimarların sayıları ile odaların üye sayıları ve üyeleşme oranları konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Mezunların sayıları için toplu veri kaynağının olduğu 1982-83 öğretim yılına kadar, mühendislerin ve mimarların sayıları ile ülkemizdeki mühendislerin ve mimarların sayısı eşit kabul edilmiştir. Bu tarihten sonrası için temel veri kaynağı, ÖSYM tarafından yayınlanan Yükseköğrenim İstatistikleri adlı yayın olmuştur. (Bu yayında sadece Fizik Mühendisleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır.) daha sonra 1982-83 öğretim yılından itibaren her dalda mezun olanların sayıları saptanmıştır. Her öğretim yılında mezun olanlar, öğretim yılının sonu itibariyle mezun sayısı olarak işlenmiştir. 1982 yılındaki meslek mensubu sayıları, aynı yıl ilgili Odanın üye sayısı olarak kabul edilmiştir. Bu yöntemle 1954 yılından itibaren ülkemizdeki mühendis ve mimar sayıları elde edilmiştir. Yurt dışından mezun olanların sayıları ile vefat eden üyelerin sayıları bu aşamada göz önünde bulundurulmamıştır.

Görüleceği gibi, 2005 yılında ülkemizde 500.000 mühendis ve mimarın olacağı tahmin edilmektedir. DPT'nin mesleklerle ilgili talep rakamlarına göre, 2005 yılında 375.000 (bu rakam maden mühendisliği için 6.200 olup, günümüzde Odamıza kayıtlı üye sayısı 6.500 civarında olup, yaklaşık 10.000 maden mühendisinin olduğu tahmin edilmektedir.) mühendis ve mimar gerekmektedir. Yani bu verilere göre, 2005 yılında 125.000 mühendis ve mimar meslekleriyle ilgili iş bulamayacaklardır. Kaldı ki, DPT'nin verileri tartışmalıdır.

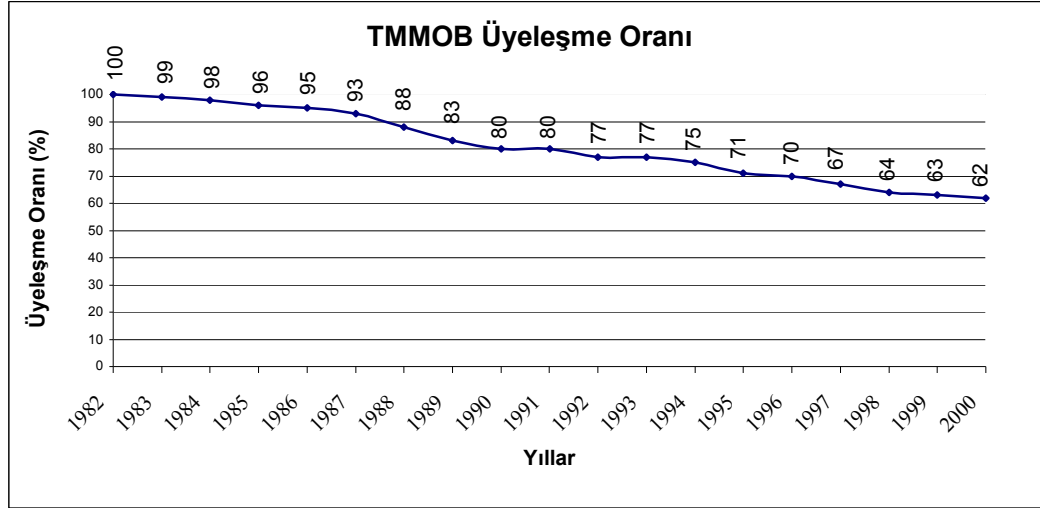
Ülkemizdeki mühendislerin ve mimarların toplam nüfusa oranlarına bakıldığında, mühendisleri ve mimarların toplam nüfusa oranlarının giderek arttığı ortaya

çıkılmaktadır.

Bu durumu başka ülkelerle karşılaştırmak için şu anda elimizde yeterince veri bulunmamaktadır. Ancak alınan bilgiler, gelişmiş ülkelerde bu oranın ülkemizdekinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Aynı verilerden hareketle, TMMOB ve Odalar için "üye sayısı/ilgili mesleklerdeki toplam mezun sayısı" olarak üyeleşme oranları çıkartılmıştır. TMMOB ile ilgili sonuçları gösteren grafik şu şekildedir.

Bu grafikte de görüleceği gibi, üyeleşme oranlarında genel bir düşüş eğilimi bulunmaktadır.

TMMOB ve ÇALIŞMA ANLAYIŞI

TMMOB temel görevlerini, Odalarının ve üyelerinin birlikte çalışma, üretme, kararlaştırma ve uygulama ilkesiyle, yıllar içinde elde ettiği birikimiyle, mühendisliğin ve mimarlığın toplum ve kamu yararını temel alan evrensel ilkelerinin yol göstericiliğinde, gücünü kendi alanlarını belirleme ve denetleme yetkinliğinden ve örgüt birimleri ile kurduğu ilişkilerin derinliğinden alarak yerine getirmeye çalışmıştır.

TMMOB, politikalarını, programını, kararlarını ve uygulamalarını Odaların eğilimlerini gözeterek, ortak iradeyi yansıtmayı ve Odaların dayanışmasını ve eşgüdümünü, çalışmalara katılımını, her meslek alanının ve uzmanlığın kendisini bütün örgüt birimlerinde ifade etmesi ve kendisini geliştirmesi için uygun araçların sağlanmasını hedefleyerek belirleyerek, Odalarla kurumsal ilişki ve iletişim düzeyinin yükseltilmesini ve aksatılmadan sürdürülmesini sağlamaya çalışmıştır.

Bu sorumluluklar ve görevler, örgüt birimlerinin üyelerle ilişkilerinin sıklaştırılmasını ve katılımın yaygınlaştırılmasını, örgüt birimlerinin ortak amaçlar etrafında birleştirilmesini, ortak gündemin yakalanması ve bununla ilgili ortak görüşlerin ve ortak politikaların belirlenerek ortak mücadeleye dönüştürülmesini, üyelerin bu amaca yönelik programları ve etkinlikleri benimsemelerinin ve katılımlarının sağlanmasını, özetle TMMOB örgütlülüğünün geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

TMMOB'nin temel amaçlarından birisi, mesleklerini icra eden üyelerinin çalışma koşullarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için çalışmaktır. Toplumumuza verilen mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin nitelikli ve güvenli olmasının sağlanması yönünde her düzeyde girişimlerde bulunulmuştur. Mesleğin icrası sırasında, diğer meslektaşları ile haksız rekabete girişen, kendisine verilen yetki ve sorumluluklarını kötüye kullanan, kişisel yararını kamu ve toplum yararlarının üzerinde tutan üyelerimize hoşgörölü davranılmamış ve bunlar hakkında her türlü disiplin ve yasal işlemlere tereddütsüz olarak girişilmiştir.

Düzenlenen etkinliklerin örgütlenmeye katkısı özellikle göz önünde bulundurulmuş ve meslek uygulama alanlarında, meslekler arasındaki yetkilerde belirsizliklere ilişkin tartışmalar sonuçlandırılmıştır. 50 yıl boyunca, yetki anlaşmazlıklarının tek çözüm yerinin TMMOB olduğu, TMMOB'nin anlaşmazlıkların çözümünde objektif ve adil davranacağından kuşku duyulmamıştır

1954 yılından bu yana geçen 50 yıl boyunca TMMOB örgütlülüğü altındaki mühendis ve mimarlar mesleki alanlardaki gelişmeleri, dünyamızdaki ve ölkemizdeki olayların mesleki alanlarımıza etkilerini tartışarak, bilimi ve teknolojiyi halkımızın ve insanlığın hizmetine hak ettiği düzeyde sunabilmek için var güçleriyle çalışmışlardır.

TMMOB, ölkemizdeki mühendisleri ve mimarları, mesleki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ve onların içinde yer aldıkları bütün süreçlerde temsil etmek, onların hak ve çıkarlarını halkımızın çıkarları temelinde korumak ve geliştirmek, mesleki, sosyal ve kültürel gelişmelerini sağlamak ve mesleki birikimlerini toplum yararına kullanmalarının zeminini yaratmak; bu amaçla mesleki alanlarıyla ilgili gelişmelerin ve politikaların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarını derinlemesine kavramak, yorumlamak ve tekrarlardan kaçınarak toplumu bilgilendirmek; bu politikaların toplum yararına düzenlenmesi için öneriler geliştirmek ve bunların yaşama geçirilmesi için mücadele etmek ve bunların gereği olarak en genel anlamda bağımsız ve demokratik bir Türkiye'nin yaratılması yönündeki çalışmalarını bütünsel bir anlayışla ve etkinleştirerek sürdürecektir.